

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

**Νομικό καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης.
Η περίπτωση των ελληνικών νησιών του Ανατολικού Αιγαίου
και η οπτική της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας στην ελληνοτουρκική διένεξη**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Βασίλειος Σμαΐλης

Αθήνα, Δεκέμβριος 2021

Τριμελής Επιτροπή:

Μαρούδα Μαρία - Ντανιέλλα, Επίκ. Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

(Επιβλέπουσα)

Υφαντής Κωνσταντίνος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Περράκης Στέλιος, Ομ. Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου, Κοσμήτορας Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου

Copyright © Βασίλειος Ε. Σμαΐλης, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς το συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΜΕΡΟΣ Α'.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	10
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΑΠΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	10
1.1 Η αποστρατιωτικοποίηση πριν τον 20 ^ο αιώνα.....	10
1.2 Η αποστρατιωτικοποίηση τον 20 ^ο αιώνα.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	16
ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΗΣΙΩΝ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ.....	16
2.1 Το νομικό καθεστώς Μυτιλήνης, Χίου, Σάμου και Ικαρίας.....	16
2.2 Το νομικό καθεστώς Λήμνου και Σαμοθράκης.....	17
2.3 Το νομικό καθεστώς των Δωδεκανήσων.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	22
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	25
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	25
4.1 Λήμνος και Σαμοθράκη.....	25
4.2 Μυτιλήνη, Χίος, Σάμος και Ικαρία.....	26
4.3 Δωδεκάνησα.....	27
ΜΕΡΟΣ Β'.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	29
Η ΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΑΤΛΑΝΤΙΚΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΔΙΕΝΕΞΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΘΙΜΙΚΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	29
5.1 Διένεξη εντός της Συμμαχίας.....	29
5.2 Παράγει εθιμικό διεθνές δίκαιο η πρακτική των διεθνών οργανισμών...;;.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....	40
Η ΑΠΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ	40
6.1 Σύγχρονος επαναπροσδιορισμός της αποστρατιωτικοποίησης.....	40

6.2 Ορισμός της αποστρατιωτικοποίησης βάσει του διεθνούς δικαίου	42
6.3 Οι στόχοι του θεσμού της αποστρατιωτικοποίησης	43
6.4 Εδαφική κυριαρχία ν. αποστρατιωτικοποίηση	44
6.4 Χρονικός προσδιορισμός της αποστρατιωτικοποίησης.....	45
6.4 Το δικαίωμα στη νόμιμη άμυνα	47
ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	50
ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ.....	54

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζεται το νομικό καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης των ελληνικών νησιών του ανατολικού Αιγαίου μέσα από την ιστορική εξέλιξη του θεσμού της αποστρατιωτικοποίησης πριν και μετά τον 20^ο αιώνα και από τα συμβατικά κείμενα που αφορούν τα συγκεκριμένο καθεστώς. Στη συνέχεια αποτυπώνονται τα αντικρουόμενα επιχειρήματα Ελλάδας και Τουρκίας και συνοψίζεται η στάση της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, καθώς και η ελληνοτουρκική διένεξη εντός του νατοϊκού πλαισίου που ενίοτε επηρέασε σημαντικά τη σταθερότητα της Συμμαχίας. Έπειτα, διερευνάται η διαμόρφωση εθιμικού διεθνούς δικαίου από την πρακτική των διεθνών οργανισμών, αλλά και των κρατών, και στη συνέχεια όλα τα παραπάνω στοιχεία προσδιορίζονται υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου και εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα και διαπιστώσεις με σκοπό την ενίσχυση των επιχειρημάτων για λήξη της αποστρατιωτικοποίησης, όπως προκύπτει ιστορικά από τη διεθνή πρακτική, από τους κανόνες *jus cogens* και από τη θεμελιώδη αλλαγή των περιστάσεων (*rebus sic stantibus*).

Λέξεις-κλειδιά: αποστρατιωτικοποίηση, Αιγαίο, διεθνές δίκαιο, NATO

“The legal status of demilitarization. The case of the eastern Aegean Greek islands and the perspective of NATO in the Greek-Turkish conflict”

Vasileios Smailis

ABSTRACT

This thesis examines the legal status of the demilitarization regime of the Greek eastern Aegean islands through the historical development of demilitarization as a statute, before and after the 20th century and through the conventional texts concerning the specific regimes. This essay reflects the conflicting arguments of Greece and Turkey and summarizes the stance of the North Atlantic Treaty Organization, as well as the Greek-Turkish conflict within the NATO framework that sometimes significantly affected the stability of the Alliance. There is an examination of the actual formulation of customary international law by the international organizations’ practice, but also of states practice. All of the above elements are analyzed through the prism of international law and useful conclusions and findings are deducted concerning the demilitarization as a statute in the contemporary world, in accordance with international practice, jus cogens and fundamental change of circumstances (*rebus sic stantibus*).

Keywords: demilitarization, Aegean Sea, international law, NATO

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ένοπλες συγκρούσεις και η χρήση βίας, διαμορφώνουν πολιτικές και διεθνείς σχέσεις από την απαρχή του ανθρώπινου είδους. Μόλις τον 20^ο αιώνα και μετά το τέλος του καταστροφικού Α' Π.Π. η ανθρωπότητα κατανόησε πως ο πόλεμος δεν χρειάζεται να είναι η μόνη λύση στην επίλυση διαφορών. Σε αυτήν τη νέα πραγματικότητα και προοπτική, αναζητήθηκαν μέσα που θα συνέδραμαν αποτελεσματικά στην επίτευξη της ασφάλειας. Ένα από αυτά τα μέτρα ήταν και το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης (demilitarization)¹, το οποίο εφαρμόστηκε κατά κύριο λόγο σε γεωγραφικές περιοχές κοντά σε σύνορα κρατών.

Η αποστρατιωτικοποίηση εμφανίζεται ήδη πριν τον 20^ο αιώνα εκφρασμένη αρχικά ως ουδετεροποίηση (neutralization)², ενώ από τον 20^ο αιώνα ανάγεται σε μηχανισμό επιβολής κυρώσεων, αλλά και οικοδόμησης ειρήνης και εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών, όπως αποτυπώνεται στα συμβατικά κείμενα. Το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης συνήθως προέβλεπε την απαγόρευση ανέγερσης στρατιωτικών - οχυρωματικών εγκαταστάσεων ή την καταστροφή τους, την απαγόρευση διατήρησης ενόπλων δυνάμεων σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή (συνήθως σύνορα κρατών), καθώς και την απαγόρευση εκτέλεσης στρατιωτικών επιχειρήσεων - ασκήσεων στην περιοχή. Ιστορικά, η αποστρατιωτικοποίηση αποτέλεσε, κατά κύριο λόγο, ένα καθεστώς που επέβαλε ο νικητής μιας ένοπλης σύρραξης ή μιας διπλωματικής κρίσης στον ηττημένο, με σκοπό την περαιτέρω αποδυνάμωσή του, αλλά και τη μελλοντική διασφάλιση της ασφάλειας.

Το Αιγαίο, ως σταυροδρόμι που συνδέει την Ευρώπη με την Αφρική και τη Μέση Ανατολή, αποτέλεσε χώρο ενδιαφέροντος και πεδίο έντονου ανταγωνισμού καθώς η γεωπολιτική του αξία είναι ιδιαίτερα σημαντική. Το καθεστώς που διαμόρφωσαν μεταπολεμικά τα διεθνή συμβατικά κείμενα, σε συνδυασμό με την έκταση του ελληνικού νησιωτικού χώρου, παρέχει στην Ελλάδα ένα σχετικό πλεονέκτημα θεσμικής υπεροχής στο Αιγαίο.

---

¹ Σε ελληνικά κείμενα χρησιμοποιούνται εξίσου οι λέξεις «αποστρατιωτικοποίηση» και «αποστρατιωτικοποίηση», με τη 2^η λέξη να είναι η ορθότερη, βάσει των ελληνικών λεξικών.

² Provisions Concerning the Neutralization of the Black Sea and Danube River Contained in the General Treaty Between Great Britain, Austria, France, Prussia, Russia, Sardinia, and Turkey. Signed March 30, 1856. (1909). *American Journal of International Law*, 3(S2), 114-116. doi:10.2307/2212137, <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/abs/provisions-concerning-the-neutralization-of-the-black-sea-and-danube-river-contained-in-the-general-treaty-between-great-britain-austria-france-prussia-russia-sardinia-and-turkey-signed-march-30-1856/E96D1C3F45D5AEDEF8FE8A5902C9F986>

Η τουρκική πολιτική των τελευταίων χρόνων και η ποικιλία των μεθόδων που χρησιμοποιεί, με κεντρικό άξονα την άρνηση εφαρμογής του διεθνούς δικαίου, την έντονη διπλωματική κινητικότητα και την απειλή χρήσης βίας, οδηγεί νομοτελειακά στο συμπέρασμα ότι το πολιτικό και διπλωματικό κατεστημένο της Τουρκίας δεν επιδιώκει απλά μια περιορισμένη καθεστωτική μεταβολή, όπως είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο, αλλά μια ριζική ανατροπή του status quo, στο οποίο ενδεχομένως περιλαμβάνεται και η συρρίκνωση του ελληνικού νησιωτικού χώρου. Σε αυτό το πεδίο οι ελληνοτουρκικές σχέσεις έχουν διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια μέσα από μια πληθώρα αντιπαραθέσεων, μία από τις οποίες αποτελεί και το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης των ελληνικών νησιών του ανατολικού Αιγαίου.

Αν και το ζήτημα αυτό τα τελευταία χρόνια θεωρείται -ορθώς- παρωχημένο, ξεπερασμένο και αναχρονιστικό από την ελληνική πλευρά, ωστόσο, τους τελευταίους μήνες η Τουρκία δείχνει να εγείρει και πάλι το συγκεκριμένο θέμα. Μάλιστα, διά στόματος του υπουργού Εξωτερικών Mevlüt Çavuşoğlu, του υπουργού Άμυνας Hulusi Akar και αξιωματούχων, η Τουρκία φέρνει πολύ συχνά στο προσκήνιο και στο δημόσιο διάλογο, το θέμα της (από)στρατιωτικοποίησης των ελληνικών νησιών του ανατολικού Αιγαίου μέσω δελτίων τύπου, συνεντεύξεων, επιστολών προς τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, κλπ., υποστηρίζοντας πως η Ελλάδα παραβιάζει αυτό το καθεστώς. Επιπρόσθετα, η τουρκική πλευρά δηλώνει την επιθυμία να διαπραγματευτεί για το συγκεκριμένο ζήτημα, ακολουθώντας την πάγια τακτική της που έχει ως στόχο την ανακίνηση μιας πληθώρας ελληνοτουρκικών ζητημάτων, προκειμένου να δημιουργήσει μια ευρύτερη ατζέντα που θα ενταχθεί σε μια συνολική διαπραγμάτευση, από την οποία η Τουρκία πιστεύει ότι θα αποκομίσει σημαντικά οφέλη είτε νομικά, είτε πολιτικά.

Στην παρούσα εργασία αρχικά εξετάζεται η ιστορική εξέλιξη του θεσμού της αποστρατιωτικοποίησης πριν και μετά τον 20^ο αιώνα, παρουσιάζεται το νομικό καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης των νησιών του ανατολικού Αιγαίου, μέσα από τα αντίστοιχα συμβατικά κείμενα και αποτυπώνονται τα αντικρουόμενα επιχειρήματα Ελλάδας και Τουρκίας. Στη συνέχεια συνοψίζεται η στάση της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας στην ελληνοτουρκική διένεξη εντός του νατοϊκού πλαισίου, που ενίοτε επηρέασε σημαντικά τη σταθερότητα της Συμμαχίας, και διερευνάται η διαμόρφωση εθνικού διεθνούς δικαίου από την πρακτική ενός διεθνούς οργανισμού αλλά και των κρατών. Τέλος, όλα τα παραπάνω στοιχεία προσδιορίζονται υπό το πρίσμα του

διεθνούς δικαίου και εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα και διαπιστώσεις με σκοπό την ενίσχυση των ελληνικών επιχειρημάτων για λήξη της αποστρατιωτικοποίησης, όπως προκύπτει από τη διεθνή πρακτική ιστορικά, από τους κανόνες *jus cogens* και από τη θεμελιώδη αλλαγή των περιστάσεων (*rebus sic stantibus*).

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΑΠΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

1.1 Η αποστρατιωτικοποίηση πριν τον 20^ο αιώνα

Ήδη πριν από τον 17^ο αιώνα και κυρίως κατά τον 18^ο η αποστρατιωτικοποίηση εμφανίζεται ως θεσμός, με την τότε μορφή περιοριστικού κανόνα, που θα δημιουργούσε συνθήκες ασφάλειας μεταξύ εμπόλεμων κρατών, την περίοδο της ειρήνης. Οι ρίζες του θεσμού προσδιορίζονται με παραδείγματα απαγορεύσεων, κυρίως στη διατήρηση οχυρωματικών έργων σε κρίσιμες, για τα αντίπαλα κράτη, περιοχές.³ Ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα αποτελεί η Ρώσο-Τουρκική Συνθήκη της Κωνσταντινούπολης του 1700, η οποία όριζε την απαγόρευση διατήρησης οχυρωμάτων κατά μήκος του ποταμού Dnieper (βόρεια της Κριμαίας) και την αποστρατιωτικοποίηση της τουρκικής περιοχής γύρω από το ρωσικό οχυρό Azov (ΒΑ της Μαύρης Θάλασσας).⁴

Με τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1763, Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία και Ισπανία συμφώνησαν να παραχωρηθούν τα νησιά St. Pierre και Miquelon (N. Newfoundland Canada), στη Γαλλία, απαγορεύοντας όμως την κατασκευή οχυρών και την εγκατάσταση γαλλικών στρατευμάτων.⁵

Με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας τον Μάιο του 1812, τα δύο κράτη συμφώνησαν για μια αποστρατιωτικοποιημένη περιοχή κατά μήκος του Δούναβη. Αυτή η συνθήκη καταργήθηκε 14 χρόνια αργότερα και η Ρωσία κατέκτησε τελικά μέρος της περιοχής, δημιουργώντας μια αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη που απέκλειε όλες τις τουρκικές δυνάμεις για «2 ώρες πορεία νότια» του δέλτα του ποταμού.⁶

Η Αγγλο-Ολλανδική Σύμβαση του 1814, απαγόρευε την κατασκευή ολλανδικών οχυρών στην Ινδία.

---

³ Χριστοδουλίδης Θ., (1997) *Διπλωματική ιστορία τριών αιώνων: από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες 1815-1919*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 3η εκδ.

⁴ Britannica, "Peace of Constantinople, Russia-Turkey (1700)", <https://www.britannica.com/topic/Peace-of-Constantinople-Russia-Turkey-1700>

⁵ Britannica, "Treaty of Paris (1763)", <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Paris-1763>

⁶ Britannica, "Treaty of Bucharest (1812)", <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Bucharest-1812>

Η Συμφωνία Rush-Bagot του 1817, μεταξύ Η.Π.Α και Μεγάλης Βρετανίας, προέβλεπε τη μείωση των ναυτικών δυνάμεων στα σύνορα των Μεγάλων Λιμνών μεταξύ Καναδά και ΗΠΑ. Οι δύο πλευρές περιόρισαν τις ναυτικές τους δυνάμεις στις Μεγάλες Λίμνες σε «τέσσερα πλοία εκατέρωθεν, που δεν υπερβαίνουν τους 100 τόνους το καθένα. και οπλισμένοι με ένα όπλο 18 λιβρών το καθένα», αλλά οι Ηνωμένες Πολιτείες εισήγαγαν τελικά μια πιο ισχυρή κανονιοφόρο στην περιοχή, παραβιάζοντας έτσι τους περιορισμούς της Συμφωνίας.⁷

Η Σουηδία, η Φινλανδία και η Ρωσία σύναψαν συνθήκη στις 30 Μαρτίου 1856 για την αποστρατιωτικοποίηση των Νησιών Åland (μεταξύ Φινλανδίας και Σουηδίας).

Με τη Συνθήκη του Λονδίνου του 1863 μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας, Γαλλίας, Ρωσίας, Αυστρίας και Πρωσίας, αποφασίσθηκε η ένωση των 6 νησιών του Ιονίου (Κέρκυρα, Παξοί, Λευκάδα, Ιθάκη, Κεφαλονιά και Ζάκυνθος) με την Ελλάδα, με προϋπόθεση τον περιορισμό των στρατιωτικών δυνάμεων και την καταστροφή των οχυρωμάτων στα νησιά. (καταργήθηκε με νέα συνθήκη των Μ. Δυνάμεων στις 29 Μαρτίου 1864)⁸.

Τα παραπάνω παραδείγματα καταδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώθηκε η αποστρατιωτικοποίηση (αρχικά ουδετεροποίηση) ως θεσμός, με σκοπό τη διευθέτηση μεταπολεμικών σχέσεων και την αποφυγή περαιτέρω συγκρούσεων. Στον ευρωπαϊκό χώρο αποτέλεσε, κατά κύριο λόγο, επιλογή διαμόρφωσης των σχέσεων και των συμφερόντων των Μ. Δυνάμεων. Η αποστρατιωτικοποίηση αποτελούσε παράγοντα στρατιωτικής και πολιτικής ισορροπίας για δυνάμεις με συνορεύοντα εδάφη και γεωπολιτικά - οικονομικά συμφέροντα. Τα περισσότερα κείμενα της εποχής αναφέρονται επί του θέματος με τον όρο «ουδετερότητα» (neutralization), ωστόσο η αποστρατιωτικοποίηση εμφανίζεται σε κείμενο για πρώτη φορά τον 19^ο αιώνα, στην περίπτωση των νησιών Åland (Βαλτική Θάλασσα μεταξύ Στοκχόλμης και Τουρκού) στον τίτλο της Σύμβασης του 1856, που προσαρτήθηκε στη Συνθήκη των Παρισίων, η οποία υπογράφηκε την ίδια μέρα, και στην οποία αναφέρεται συγκεκριμένα ο όρος «αποστρατιωτικοποίηση» (“demilitarization”).⁹

---

⁷ Britannica, “Rush–Bagot Agreement, United States–United Kingdom (1817)”, <https://www.britannica.com/event/Rush-Bagot-Agreement>

⁸ “Treaty Between Great Britain, France, and Russia, on the One Part, and Denmark, on the Other Part, Relative to the Accession of Prince William of Denmark to the Throne of Greece.” *The American Journal of International Law*, vol. 12, no. 2, 1918, pp. 75–79. JSTOR, www.jstor.org/stable/2213274

⁹ Marshall P., ‘The Aaland Islands’, A.J.I.L., Vol. 15, No. 2, 1921, pp. 268-2

1.2 Η αποστρατιωτικοποίηση τον 20^ο αιώνα

Τον 20^ο αιώνα η αποστρατιωτικοποίηση αναπτύσσεται και μεταλλάσσεται, αποβάλλοντας τον ακαθόριστο και ελλιπή χαρακτήρα των προηγούμενων ετών, όπως προκύπτει από τις διατάξεις των νεότερων συμβατικών κειμένων. Ο προσδιορισμός των απαιτήσεων είναι πλέον αυστηρότερος και οι απαγορεύσεις - περιορισμοί εκτείνονται σε μεγαλύτερες γεωγραφικές ζώνες. Ταυτόχρονα, μετά το τέλος του Α' Π.Π. η αποστρατιωτικοποίηση ανάγεται σε μηχανισμό επιβολής κυρώσεων, αλλά και οικοδόμησης ειρήνης και εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών.

Στις 8 Απριλίου 1904 η Διακήρυξη μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας δημιούργησαν μια αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη στη νότια όχθη του Στενού του Γιβραλτάρ, μεταξύ της Melija και της δεξιάς όχθης του ποταμού Sebou, η οποία απαγόρευε την ύπαρξη στρατιωτικών εγκαταστάσεων στη μαροκινή ακτογραμμή των στενών του Γιβραλτάρ και ουσιαστικά διασφάλιζε την ελεύθερη διέλευση του στενού.¹⁰ Η συγκεκριμένη ζώνη επαναδιατυπώθηκε και στη Συνθήκη της 12ης Νοεμβρίου 1912 μεταξύ Γαλλίας και Ισπανίας.¹¹

Στις 18 Δεκεμβρίου 1923, η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία, η Ισπανία και η Ιταλία συμφώνησαν να αποστρατιωτικοποιήσουν τη ζώνη της Ταγγέρης, νότια του στενού του Γιβραλτάρ. Η συνθήκη περιλάμβανε διατάξεις για τις γαλλικές και ισπανικές δυνάμεις να προστατεύουν τις κτήσεις τους από εχθρικές φυλές σε περίπτωση «πραγματικής ανάγκης» επιτρέποντας τη διέλευση στρατευμάτων και στήλες ανεφοδιασμού μέσω της ζώνης διέλευσης από το λιμάνι της Ταγγέρης. Το διεθνές καθεστώς της ζώνης της Ταγγέρης έληξε το 1956.¹²

Στη Συνθήκη του Portsmouth το 1905, μετά την ήττα της Ρωσίας από την Ιαπωνία, το νησί Sakhalin και ο Κόλπος του Tartary αποστρατιωτικοποιήθηκαν. Αυτή η συνθήκη παρέμεινε σε ισχύ για περισσότερα από 30 χρόνια, πιθανώς λόγω του αμοιβαίου χαρακτήρα της συνθήκης.¹³

---

¹⁰ Cambon P., Lansdowne, (1907) "Declaration between the United Kingdom and France respecting Egypt and Morocco", April 8, 1904', A.J.I.L., Vol. 1, No. 1, Suppl. Official Doc., pp. 6

¹¹ "The Treaty of November 27, 1912, Between France and Spain Concerning Morocco." *The American Journal of International Law*, vol. 7, no. 2, American Society of International Law, 1913, pp. 357-59, <https://doi.org/10.2307/2187216>.

¹² Fenwick, C. G. "The International Status of Tangier." *The American Journal of International Law*, vol. 23, no. 1, American Society of International Law, 1929, pp. 140-43, <https://doi.org/10.2307/2190247>.

¹³ Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "Treaty of Portsmouth." *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Portsmouth>.

Η Συνθήκη του Karlstadt (1905), μεταξύ Νορβηγίας και Σουηδίας, όριζε την κατεδάφιση όλων των οχυρωματικών έργων κατά μήκος μιας συνοριακής ζώνης 300χλμ, τη δημιουργία θαλάσσιας ζώνης ουδετερότητας και την απαγόρευση συγκέντρωσης ενόπλων δυνάμεων εντός των ζωνών αυτών.¹⁴

Η Συνδιάσκεψη των Παρισίων (1919), αποτελεί μία από τις σημαντικότερες περιπτώσεις επιβολής αποστρατιωτικοποίησης, μέσω των πέντε Συνθηκών Ειρήνης οι οποίες ουσιαστικά επισφράγισαν το τέλος του Α' Π.Π. με σκοπό τη μελλοντική εξασφάλιση της παγκόσμιας ειρήνης. Σημαντικότερη εξ' αυτών η Συνθήκη των Βερσαλλιών όριζε το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης για την ηττημένη Γερμανία. Συγκεκριμένα η Συνθήκη προέβλεπε ότι η Γερμανία έπρεπε να καταργήσει την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία, να μειώσει τον στρατό της σε 100.000, να αποστρατιωτικοποιήσει όλη την περιοχή στην αριστερή όχθη του ποταμού Ρήνου και την περιοχή εντός 50 χιλιομέτρων στη δεξιά όχθη, να σταματήσει κάθε εισαγωγή, εξαγωγή και σχεδόν όλη την παραγωγή πολεμικού υλικού, να περιορίσει το ναυτικό της σε 24 πλοία (χωρίς υποβρύχια), το ναυτικό προσωπικό σε 15.000 και να διαλύσει τη στρατιωτική και ναυτική αεροπορία της μέχρι την 1η Οκτωβρίου 1919. Επιπλέον η Συνθήκη προέβλεπε την καταστροφή σχεδόν όλων των οχυρωματικών έργων και την απαγόρευση διεξαγωγής στρατιωτικών ασκήσεων.¹⁵

Η Συνθήκη Ειρήνης του Dorpat (1920), μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και Φινλανδίας προέβλεπε, απαγόρευση οχυρώσεων, ναυτικών βάσεων, μονάδων πυροβολικού, αποθηκών στρατιωτικού υλικού στις συνοριακές περιοχές.¹⁶

Η Συνθήκη του Tartu μεταξύ Ρωσίας και Εσθονίας στις 2 Φεβρουαρίου 1920 προέβλεπε την αποστρατιωτικοποίηση της συνορεύουσας περιοχής των δυο κρατών σε τρεις τομείς. Τα μέτρα αποστρατιωτικοποίησης σχεδιάστηκαν να διαρκέσουν μόνο δύο χρόνια και δεν παρατάθηκαν.¹⁷

“Dissolution de L’Union Suèdo-Norvégienne. Traitées du 29 octobre, 1905 Procès-verbal de signature, dressé à Stockholm le 26 octobre, 1905” (1907) *American Journal of International Law*. Cambridge University Press, 1(S2), pp. 167–179. doi: 10.2307/2212376.

<https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/abs/dissolution-de-lunion-suedonorvegienne-traitees-du-29-octobre-1905-proces-verbal-de-signature-dresse-a-stockholm-le-26-octobre-1905/9AE69F3178399629835764457D0EC53B>

¹⁵ Treaty of Peace with Germany (Treaty Of Versailles, 28 June 1919), <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0043.pdf>

¹⁶ Peace Treaty between the Republic of Finland and the Russian Socialist Federal Soviet Republic signed at Dorpat’, 14 October 1920, League of Nations T.S/1921, Vol. 3, No. 91, pp. 5- 79

¹⁷ Tartu Peace Treaty, 2 February 1920, <https://vm.ee/en/tartu-peace-treaty-2-february-1920>

Τον Οκτώβριο του 1921, για 2η φορά μετά το 1856, καθιερώθηκε ένα καθεστώς ουδετεροποίησης για τα νησιά Åland, σε μια συνθήκη που μεσολάβησε η Κοινωνία των Εθνών¹⁸. Το αποστρατιωτικοποιημένο καθεστώς αυτών των νησιών επιβεβαιώθηκε με ακόμα μια Συνθήκη μεταξύ Φινλανδίας και Σοβιετικής Ένωσης¹⁹ το 1940 και ξανά στη Συνθήκη Ειρήνης του Παρισιού στις 10 Φεβρουαρίου 1947, το οποίο ανέφερε ότι:

*“The Aaland Islands shall remain demilitarized in accordance with the situation as at present existing.”*²⁰

Το αποστρατιωτικοποιημένο καθεστώς αυτών των μικρών νησιών έχει διατηρηθεί για πάνω από 160 χρόνια και κατά τον 20^ο αιώνα έχει επιβεβαιωθεί εκ νέου με 4 ξεχωριστά συμβατικά κείμενα.

Με τη Συνθήκη της Ουάσιγκτον (1922), οι ΗΠΑ, η Μ. Βρετανία και η Ιαπωνία συμφώνησαν στην απαγόρευση δημιουργίας ναυτικών βάσεων σε συγκεκριμένα νησιά του Ειρηνικού Ωκεανού.²¹

Με τη Συνθήκη της Λωζάννης (1923) σε συνέχεια της Συνθήκης των Σεβρών (1920), η οποία δεν επικυρώθηκε ποτέ, δόθηκαν στο ελληνικό κράτος τα νησιά Μυτιλήνη, Χίος, Σάμος και Ικαρία και τέθηκαν οι υποχρεώσεις που προέβλεπαν απαγορεύσεις οχυρώσεων και εγκατάστασης ναυτικών βάσεων, καθώς και περιορισμό των στρατιωτικών δυνάμεων. Ακολούθησε η υπογραφή της Σύμβασης της Λωζάννης (1923) η οποία όρισε το καθεστώς των στενών στο Βόσπορο και τα Δαρδανέλια.²² Η συγκεκριμένη σύμβαση για την προστασία των Στενών θα επηρέαζε και τα νησιά που βρίσκονταν κοντά σε αυτά, όπως η Λήμνος η Σαμοθράκη, η Ίμβρος η Τένεδος και οι Λαγούσες. Στη συγκεκριμένη Συνθήκη και την αναφορά της στα ελληνικά νησιά, θα αναφερθούμε περαιτέρω, σε επόμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας.

Με τη Συνθήκη του Τανγκού (1933), μεταξύ Κίνας και Ιαπωνίας, συμφωνήθηκε η παύση των εχθροπραξιών σε συνέχεια της ιαπωνικής εισβολής στη Μαντζουρία. Δημιουργήθηκε λοιπόν μια αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη νότια του

---

¹⁸ Convention Relating to the Non-Fortification and Neutralisation of the Aaland Islands, Oct. 20, 1921, 1922 *L.N.T.S.* 213, reprinted in Gardberg

¹⁹ Treaty Between Finland and the Soviet Union Concerning Åland Islands, Oct. 11, 1940

²⁰ Treaty of Peace Between the Allied Powers and Finland, Article 5, *Dept. of State Publication* 2743

²¹ WRIGHT Q., (1922) "The Washington Conference." *The American Political Science Review* 16, no. 2: 285-97, https://www.jstor.org/stable/1943964?seq=1#metadata_info_tab_contents

²² «Σύμβαση Περί του Καθεστώτος των Στενών», Λωζάννη, 24 Ιουλίου 1923, ΝΔ 24/25 Αυγούστου 1923, ΦΕΚ Α' 238, LNTS, 1924, Vol. 28, No. 702, pp. 115-137.

Σινικού τείχους.²³ Βέβαια στη συγκεκριμένη περίπτωση υπήρξε αδυναμία οριστικής λύσης μεταξύ των δύο κρατών.

Το τέλος του Β' Π.Π. όρισε καθεστώτα αποστρατιωτικοποίησης στα ηττημένα κράτη με την επιβολή των Συνθηκών Ειρήνης των Παρισίων (1947). Ο όρος αποστρατιωτικοποίηση αναφέρεται μόνο στη Συνθήκη Ειρήνης με την Ιταλία, ενώ στις υπόλοιπες Συνθήκες για τις ηττημένες χώρες ορίζονται ακριβής όροι παράδοσης των όπλων και του εξοπλισμού και ειδικότερα στη Γερμανία και την Ιαπωνία επιβάλλεται πλήρης αποστράτευση όλων των ενόπλων δυνάμεων και καταστροφή όλων των εγκαταστάσεων και των μονάδων παραγωγής.²⁴ Σημαντική είναι η επεξήγηση των όρων «αποστρατιωτικοποίηση» και «αποστρατιωτικοποιημένος» στο Παράρτημα XIII (D) της Συνθήκης Ειρήνης με την Ιταλία ως εξής²⁵:

“For the purpose of the present Treaty the terms "demilitarisation" and "demilitarised" shall be deemed to prohibit, in the territory and territorial waters concerned, all naval, military and military air installations, fortifications and their armaments; artificial military, naval and air obstacles; the basing or the permanent or temporary stationing of military, naval and military air units; military training in any form; and the production of war material. This does not prohibit internal security personnel restricted in number to meeting tasks of an internal character and equipped with weapons which can be carried and operated by one person, and the necessary military training of such personnel.”

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί και η Συνθήκη για το Διάστημα (1967), με το Άρθρο 4 αυτής ουσιαστικά να αποστρατιωτικοποιεί εν μέρει τα ουράνια σώματα απαγορεύοντας τη χρήση πυρηνικών όπλων και όπλων μαζικής καταστροφής σε αυτά.²⁶

---

²³ WANG, C. (1937). Japan's Aggressions Upon China. *World Affairs*, 100(4), 212-216. Retrieved January 27, 2021, <http://www.jstor.org/stable/20662992>

²⁴ Volume Information. (1945). *The American Journal of International Law*, 39(4), 273-276. Retrieved January 27, 2021, <http://www.jstor.org/stable/2213869>,
United States-China-Great Britain-Soviet Union: Unconditional Surrender of Japan. (1945). *The American Journal of International Law*, 39(4), 264-265. doi:10.2307/2213873,
<https://www.jstor.org/stable/2213873?refreqid=excelsior%3Aff5317ab489417ffea61ef88f1f1aec9>

²⁵ Treaty of Peace with Italy, signed at Paris, on 10 February 1947,
<https://reparations.qub.ac.uk/assets/uploads/m-ust000004-0311.pdf>

²⁶ A/RES/2222 (XXI). *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies*,
<https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΗΣΙΩΝ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Το νομικό πλαίσιο του καθεστώτος αποστρατιωτικοποίησης των ελληνικών νησιών στο Ανατολικό Αιγαίο, διαχωρίζεται σε τρεις κατηγορίες όπως καθορίστηκε από τις παρακάτω Συνθήκες:

- Το καθεστώς των νησιών της Μυτιλήνης, της Χίου, της Σάμου και της Ικαρίας διέπεται από τη Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης του 1923.
- Το καθεστώς των νησιών της Λήμνου και της Σαμοθράκης διέπεται από τη Συνθήκη της Λωζάννης του 1923 για τα Στενά, η οποία αντικαταστάθηκε από τη Συνθήκη του Μοντρέ του 1936.
- Το καθεστώς των νησιών των Δωδεκανήσων διέπεται από τη Συνθήκη Ειρήνης του Παρισιού του 1947.

2.1 Το νομικό καθεστώς Μυτιλήνης, Χίου, Σάμου και Ικαρίας

Η Μυτιλήνη, η Χίος, η Σάμος και η Ικαρία παραχωρηθήκαν στην Ελλάδα οριστικά μετά το τέλος του Α' Π.Π., με τη Συνθήκη της Λωζάννης του 1923, η οποία προέβλεπε κάποια μέτρα αποστρατιωτικοποίησης στο πλαίσιο της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας όπως αναφέρεται στο Άρθρο 13.

Article 13.

“With a view to ensuring the maintenance of peace, the Greek Government undertakes to observe the following restrictions in the islands of Mytilene, Chios, Samos and Nikaria:

(1) No naval base and no fortification will be established in the said islands.

(2) Greek military aircraft will be forbidden to fly over the territory of the Anatolian coast. Reciprocally, the Turkish Government will forbid their military aircraft to fly over the said islands.

(3) The Greek military forces in the said islands will be limited to the normal contingent called up for military service, which can be trained on the spot, as well as to a force of gendarmerie and police in proportion to the force of gendarmerie and police existing in the whole of the Greek territory.”²⁷

---

²⁷ Treaty of Lausanne (24 July 1923), https://wwi.lib.byu.edu/index.php/Treaty_of_Lausanne

Βάσει της ιστορικής εξέλιξης του θεσμού της αποστρατιωτικοποίησης αλλά και της μη ύπαρξης νομικού ορισμού αυτής, παρατηρούμε ότι στο συγκεκριμένο Άρθρο δεν γίνεται αναφορά στο όρο “demilitarization”, πάρα μόνο σε κάποιες συμβατικές υποχρεώσεις και απαγορεύσεις για τα συγκεκριμένα νησιά, που δύναται να ερμηνευθούν ως μερική αποστρατιωτικοποίηση.

Δεν προσδιορίζεται ο ακριβής επιτρεπτός αριθμός ενόπλων δυνάμεων από τη φράση “*limited to the normal contingent called up for military service*”, αφήνοντας ανοιχτό τον προσδιορισμό αυτού από την Ελλάδα και χωρίς να προσμετράται ο αριθμός των εθνοφυλάκων, οι οποίοι εξαιρούνται των απαγορεύσεων. Επιπροσθέτως, στο Άρθρο 13 συμπεριλαμβάνεται η απαγόρευση υπέρπτησης των νησιών από τουρκικά αεροσκάφη.

2.2 Το νομικό καθεστώς Λήμνου και Σαμοθράκης

Με τη συνθήκη της Λωζάννης του 1923 για τα Στενά, καθορίστηκε η αποστρατιωτικοποίηση των ελληνικών νησιών της Λήμνου και της Σαμοθράκης, η αποστρατιωτικοποίηση των Στενών των Δαρδανελίων, της Θάλασσας του Μαρμαρά και του Βοσπόρου, αλλά και των νησιών Ίμβρου (Gokceada), Τενέδου (Bozcaada) και Λαγουσών (Tavcan), όπως αναφέρεται στο Άρθρο 4 της Convention Relating to the Regime of the Straits.²⁸

Αναλυτικά το Άρθρο 6 προβλέπει:

“..there shall exist, in the demilitarised zones and islands, no fortifications, no permanent artillery organisation, no submarine engines of war other than submarine vessels, no military aerial organisation, and no naval base.

No armed forces shall be stationed in the demilitarised zones and islands except the police and gendarmerie forces necessary for the maintenance of order; the armament of such forces will be composed only of revolvers, swords, rifles and four Lewis guns per hundred men, and will exclude any artillery.

In the territorial waters of the demilitarised zones and islands, there shall exist no submarine engines of war other than submarine vessels.”

---

²⁸ Convention Relating to the Regime of the Straits, 1923, <http://www.hri.org/docs/straits/convention.html>

“..Greece shall be entitled to send her fleet into the territorial waters of the demilitarised Greek islands, but may not use these waters as a base of operations against Turkey nor for any military or naval concentration for this purpose.”

Το καθεστώς της Συνθήκης της Λωζάννης καταργείται με τη Συνθήκη του Μοντρέ του 1936, η οποία μάλιστα, όπως προβλέπει και το προοίμιό της, αντικατέστησε στο σύνολό της τη Συνθήκη της Λωζάννης.

“Have resolved to replace by the present Convention the Convention signed at Lausanne on the 24th July, 1923, and have appointed as their Plenipotentiaries.”²⁹

Η Συνθήκη του Μοντρέ ήταν επακόλουθο της απώλειας του αισθήματος ασφάλειας στην περιοχή των Στενών, σε συνέχεια των γεγονότων εκείνης της περιόδου, με την άνοδο του γερμανικού εθνικισμού και του ιταλικού φασισμού, την παραβίαση της Συνθήκης των Βερσαλλιών και του Λοκάρνο από τη Γερμανία, την αποχώρηση της Ιαπωνίας από την ΚτΕ, κλπ. Αυτοί ήταν και οι λόγοι που επικαλέστηκε η Τουρκία, μέσω του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών Αράς, ο οποίος κατέθεσε το σχέδιο *“Actes de la Conférence de Montreux concernant le régime de Détroits”* στις 22 Ιουνίου 1936.

“L'une est la nécessité, pour la Turquie, de sa sécurité, comme pour tout autre Etat. L'autre est que la Turquie, qui, avec la vigilance nécessaire à la défense de son existence, ne cesse de s'associer sincèrement à tous les efforts pour la consolidation de la paix, ne saurait admettre que son zèle dans ce domaine puisse l'exposer à un traitement inégal.”

(«Πρώτον, είναι η ανάγκη της Τουρκίας για ασφάλεια, όπως και για οποιοδήποτε άλλο κράτος. Το άλλο, είναι ότι η Τουρκία, η οποία, με την απαιτούμενη επαγρύπνηση για την υπεράσπιση της ύπαρξής της, δεν σταματά ποτέ να συνδέεται ειλικρινά με όλες τις προσπάθειες για την εδραίωση της ειρήνης, δεν μπορεί να

---

²⁹ 1936 CONVENTION REGARDING THE REGIME OF THE STRAITS Adopted in Montreux, Switzerland on 20 July 1936. <https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/formidable/18/1936-Convention-Regarding-the-Regime-of-the-Straits.pdf>

παραδεχτεί ότι ο ζήλος της σε αυτόν τον τομέα μπορεί να την εκθέσει σε άνιση μεταχείριση.»³⁰

Τα άρθρα της Συνθήκης του Μοντρέ καθορίζουν το κανονιστικό πλαίσιο του διάπλου πολεμικών και εμπορικών πλοίων, υποβρυχίων, αλλά και αεροσκαφών από τα Στενά. Ο όρος αποστρατιωτικοποίηση και σε αυτή τη συνθήκη δεν αναφέρεται. Αντιθέτως υπήρξε αλλαγή καθεστώτος αναφορικά με την Τουρκία, στην οποία δόθηκε η δυνατότητα επανοπλισμού καθώς τέθηκε υπεύθυνη για την ασφάλεια των Στενών.³¹

2.3 Το νομικό καθεστώς των Δωδεκανήσων

Τα νησιά των Δωδεκανήσων παραχωρήθηκαν από την Τουρκία στην Ιταλία με το Άρθρο 15 της Συνθήκης της Λωζάννης του 1923.

“Turkey renounces in favour of Italy all rights and title over the following islands: Stampalia (Astrapalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Casos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), and Cos (Kos), which are now occupied by Italy, and the islets dependent thereon, and also over the island of Castellorizzo.”³²

Προς επίλυση διαφωνιών σχετικά με τις νησίδες στην περιοχή του Καστελλόριζου, Ιταλία και Τουρκία υπέγραψαν Σύμβαση στις 4 Ιανουαρίου 1932 και συμπληρωματικό Πρωτόκολλο στις 28 Δεκεμβρίου 1932 για οριοθέτηση από το Καστελλόριζο έως τη Σάμο.³³

“Article 3

On the other hand, the Turkish Government recognises Italian sovereignty over the islets situated in the zone delimited by a circle having for its centre the dome of the Church of the town of Castellorizo and for its radius the distance

---

³⁰ *Actes de la Conférence de Montreux concernant le régime de Détroits Compte Rendu des séances plénières et procès-verbal des débats du comité technique, Octobre 1936*, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k54482237/f6.item.texteImage>

³¹ Ροζάκης Χ., (1988), *Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση*, στο “Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987”, Γνώση- ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα

³² Treaty of Lausanne (24 July 1923)

³³ Convention between Italy and Turkey for the Delimitation of the Territorial Waters between the coasts of Anatolia and the island of Castellorizo, signed at Ankara, January 4, 1932’, LNTS, 1933, No 3191, <http://www.greece.org/hellas/treaty.html>

between that centre and Cape San Stephano (windward side), namely: Psoradia, Polyphados, St. George (two islands included in the English map No 236: St. George being the island to the south and Agrielaia the island to the north).

Psomi (Strongylo, English map 236), Cutsumbora (Koutsoumbas) (Rocks), Mavro Poinaki (Mavro Poinachi), Mavro Poinis (Mavro Poini).

In addition to these islets included in the above-mentioned circle, the islets of St. George (Rho) Dragonera, Ross and Hypsili (Stronghyli) shall likewise belong to Italy.

Article 4

It is clearly understood that all the islands and the islets and rocks on both sides of the line of demarcation of the waters laid down in the present Convention, whether their names are mentioned therein or not, shall belong to the State under whose sovereignty the zone in which the said islands and islets and rocks are situated is placed.”

Σημείωση: αναφέρονται και οι βραχονησίδες Ίμια

“2. ...a moitie distance entre Kardak [Imia] (R.k.s.) et Kato I. (Anatolie),”

Η Ελλάδα αποκτά πλήρη κυριαρχία στα Δωδεκάνησα, με τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων που υπογράφηκε μεταξύ των Συμμαχικών δυνάμεων και της Ιταλίας τον Απρίλιο του 1947, μετά τον Β' Π.Π., ως αποτέλεσμα της συμμετοχής της Ελλάδας στο συμμαχικό αγώνα κατά του Άξονα. Στη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, περιγράφεται η έννοια των όρων αποστρατιωτικοποίηση και αποστρατιωτικοποιημένος.

Οι διατάξεις αυτής της Συνθήκης προέβλεπαν την αποστρατιωτικοποίηση των παρακάτω νησιών:

“ARTICLE 14

1. Italy hereby cedes to Greece in full sovereignty the Dodecanese Islands indicated hereafter, namely Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Casos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos) and Castellorizo, as well as the adjacent islets.

2. These islands shall be and shall remain demilitarised.

3. The procedure and the technical conditions governing the transfer of these islands to Greece will be determined by agreement between the Governments

of the United Kingdom and Greece and arrangements shall be made for the withdrawal of foreign troops not later than 90 days from the coming into force of the present Treaty.”³⁴

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά του Δραγούμη στον Αμερικάνο Μπερνς, με σαφή εκδήλωση ανησυχίας της ελληνικής κυβέρνησης, αναφορικά με την αποστρατιωτικοποίηση των Δωδεκανήσων.

“Mr. Dragoumis then raised the question of the demilitarization of the Dodecanese. He said that there was a Yugoslav request of the Military Commission to define demilitarization and the Greeks were anxious that the definition should not contain any prohibition against the drilling or training of draftees in the islands. He said that the Turkish islands of Mytilene and Chios were demilitarized under the Lausanne Treaty and that a satisfactory definition of demilitarization was contained in that Treaty. He hoped that the Dodecanese could be assimilated to the Lausanne definition of demilitarization. The Secretary said he was not familiar with the question but would make inquiry of General Balmer. (This he subsequently did and was informed by General Balmer that a definition of demilitarization had been agreed upon by the Big Four Military Advisers just that morning. The definition would permit the arming and training only of internal security forces for the islands. General Balmer was instructed to inform the Greeks that we could not very well support their claim.)

In conclusion the Greeks discussed the seriousness from the economic point of view of the situation in Greece as set forth in the recent message from Prime Minister Tsaldaris which had been sent to the Secretary. They said that the rural population in the north is so convinced that Greece is about to be invaded by Albania and Yugoslavia that the farmers are leaving their fields when they should be preparing for the next crop and there is a great rush of population to the cities. This is being accompanied by a flight from the drachma and a great demand for gold pounds. The Greek Government is very seriously concerned lest all the economic progress made in recent months will be lost. The Secretary said he was aware of the seriousness of the situation and expressed his deep regret over these developments.”³⁵

---

³⁴ Paris Peace Treaty with Italy 1947

³⁵ Byrnes- Dragoumis Conversation, October 1, 1946, Memorandum of Conversation by the Director of the Office of European Affairs (Matthews), United States Department of State, Foreign Relations of the United States, Paris Peace Conference: proceedings, 1946, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1946v03/d276>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η Τουρκία επιζητά και απαιτεί την αποστρατιωτικοποίηση των ελληνικών νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, πιο επίμονα δε από το 1974 και μετά. Το βασικό επιχείρημα της Τουρκίας, σχετικά με την αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του ανατολικού Αιγαίου, βασίζεται -βάσει των επίσημων δηλώσεων του τουρκικού υπουργείου εξωτερικών- στη σημασία αυτών των νησιών για την ασφάλεια της Τουρκίας. Συσχετίζουν την ελληνική κυριαρχία σε αυτά τα νησιά με το καθεστώς της αποστρατιωτικοποίησης, στο πλαίσιο ότι η αποδοχή της κυριαρχίας, βάσει των συμβατικών κειμένων, σημαίνει και αποδοχή της αποστρατιωτικοποίησης, ή σε αντίθετη ανάγνωση, ότι η μη αποδοχή αποστρατιωτικοποίησης σημαίνει και μη αποδοχή της κυριαρχίας. Παρουσιάζουν δηλαδή την αποστρατιωτικοποίηση ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη ελληνικής κυριαρχίας³⁶. Υποστηρίζουν δε, ότι δεν μπορεί να υπάρξει μονομερής αλλαγή αυτής της κατάστασης με οποιοδήποτε πρόσχημα.

Η Τουρκία υποστηρίζει πως η Συνθήκη του Μοντρέ δεν επέφερε καμία αλλαγή στο καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης αυτών των νησιών και πως το πρωτόκολλο που επισυνάπτεται στην εν λόγω σύμβαση, είχε ως μοναδικό σκοπό τη διασφάλιση της ασφάλειας της Τουρκίας. Επιπλέον αναφέρει πως δεν υπάρχει ρήτρα σχετικά με τη επαναστρατιωτικοποίηση των νησιών της Λήμνου και της Σαμοθράκης, οπότε δεν αποτελεί δεσμευτικό κείμενο για αυτά, αντιθέτως υπάρχει ξεκάθαρη αναφορά περί επανόπλισεως των Στενών από την Τουρκία.

Αναφορικά με σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων η Τουρκία θεωρεί ότι η αποστρατιωτικοποίηση προβλέφθηκε λόγω των υποχρεώσεων *erga omnes*, πάνω σε μια σημαντική οδό ναυσιπλοΐας αλλά και με σκοπό να διαφυλαχθούν τα τουρκικά σύνορα στην περιοχή.

Η θέση της Τουρκίας είναι, πως από τη δεκαετία του 1960, η Ελλάδα, ενεργώντας μονομερώς και κατά σαφή παράβαση των σχετικών διατάξεων των συνθηκών, παραβιάζει τις υποχρεώσεις της αποστρατιωτικοποίησης μέσω

---

³⁶ Παζαρτζί Χ.- Οικονομίδης Κ.Π., (1989), *Το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου. Το νομικό καθεστώς των ελληνικών νησιών*, Γνώση-ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, σελ.40

συγκεντρώσεων στρατευμάτων, δημιουργίας μόνιμων στρατιωτικών εγκαταστάσεων και διεξαγωγής πολλών στρατιωτικών δραστηριοτήτων στο ανατολικό Αιγαίο.³⁷ Η Τουρκία θεωρεί πως η αποστρατιωτικοποίηση οδηγεί στην διατήρηση του status quo στο ανατολικό Αιγαίο και αποτελεί βασική προϋπόθεση ασφαλείας για το τουρκικό κράτος.

Τέλος, υποστηρίζει ότι η Ελλάδα δεν σέβεται το διεθνές δίκαιο και έχει σκοπό να αποτρέψει την παραπομπή της εν λόγω διαφοράς στο Διεθνές Δικαστήριο, όπως προκύπτει από τις δηλώσεις της ελληνικής πλευράς, περί μη αποδοχής της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης σε θέματα κυριαρχίας (1993, 2015).

Karolos Papoulias

“I declare, on behalf of the Greek Government, that I recognize as compulsory ipso facto and without special agreement, on condition of reciprocity, in relation to any other State accepting the same obligation, the jurisdiction of the International Court of Justice in all legal disputes referred to in Article 36, paragraph 2, of the Statute of the Court. However, the Greek Government excludes from the competence of the Court any dispute relating to defensive military action taken by the Hellenic Republic for reasons of national defence.

*This declaration shall remain in force for a period of five years. Upon the expiry of that period, it shall continue to have effect until notice of its termination is given.*³⁸

Evangelos Venizelos

“..with the exception of:

a) any dispute relating to military activities and measures taken by the Hellenic Republic for the protection of its sovereignty and territorial integrity, for national defense purposes, as well as for the protection of its national security;

b) any dispute concerning State boundaries or sovereignty over the territory of the Hellenic Republic, including any dispute over the breadth and limits of its territorial sea and its airspace;

---

³⁷ Sinirlioğlu F., A/75/961-S/2021/651, 14 July 2021,

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/191/06/PDF/N2119106.pdf?OpenElement>

³⁸ Declarations Recognizing As Compulsory The Jurisdiction Of The International Court Of Justice Under Article 36, Paragraph 2, Of The Statute Of The Court, 1993, <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDGS/Volume%20I/Chapter%20I-I-4.en.pdf>

c) any dispute in respect of which any other party to the dispute has accepted the compulsory jurisdiction of the Court only in relation to or for the purpose of that dispute; or where the acceptance of the Court's compulsory jurisdiction on behalf of any other party to the dispute was deposited or ratified less than twelve months prior to the filing of the application bringing the dispute before the Court. The Government of the Hellenic Republic may however submit before the Court any dispute, which is hereby exempted, through the negotiation of a special agreement (compromis).³⁹

---

³⁹ Declarations recognizing the jurisdiction of the Court as compulsory, 2015, <https://www.icj-cij.org/en/declarations/gr>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

4.1 Λήμνος και Σαμοθράκη

Η θέση της Ελλάδας σχετικά με τα νησιά Λήμνο και Σαμοθράκη απορρέει βάση της Συνθήκης του Μοντρέ, η οποία κατήργησε και αντικατέστησε στο σύνολό της τη Συνθήκη της Λωζάννης για τα Στενά, καταργώντας συνεπακόλουθα και τις διατάξεις σχετικά με την αποστρατιωτικοποίηση της περιοχής. Η Συνθήκη του Μοντρέ, ναί μεν δεν περιέχει ρητή διάταξη η οποία να αναφέρεται στην αποστρατιωτικοποίηση της Λήμνου και της Σαμοθράκης, ωστόσο η παρακάτω ρητή διάταξη στο προοίμιό της, καταργεί ολόκληρη τη Σύμβαση της Λωζάννης και τις παλαιότερες σχετικές διατάξεις που αφορούν στην αποστρατιωτικοποίηση των Στενών και των ελληνικών νησιών.

“Have resolved to replace by the present Convention the Convention signed at Lausanne on the 24th July, 1923, and have appointed as their Plenipotentiaries.”⁴⁰

Επιπρόσθετα, το δικαίωμα της Ελλάδας να στρατιωτικοποιήσει τη Λήμνο και τη Σαμοθράκη αναγνωρίστηκε από την Τουρκία, σύμφωνα με την επιστολή που έστειλε στον Έλληνα πρωθυπουργό Ι. Μεταξά, στις 6 Μαΐου 1936, ο Τούρκος πρέσβης στην Αθήνα, Rusen Esref, κατόπιν εντολής της κυβέρνησής του.

«On behalf of my government ..we are entirely in agreement with the militarization of these two islands, at the same time as the arming of the Straits.»⁴¹

Η κυβέρνηση της Τουρκίας επανέλαβε αυτήν τη θέση όταν ο υπουργός Εξωτερικών, Tevfik Rüstü Aras, σε ομιλία του προς την Τουρκική Εθνοσυνέλευση, με την ευκαιρία της επικύρωσης της Συνθήκης του Μοντρέ, αναγνώρισε χωρίς επιφύλαξη το νομικό δικαίωμα της Ελλάδας να αναπτύξει ένοπλες δυνάμεις στη Λήμνο και τη Σαμοθράκη, με την ακόλουθη δήλωση:

“The provisions pertaining to the islands of Lemnos and Samothrace, which belong to our neighbor and friendly country Greece and were demilitarized

---

⁴⁰ 1936 CONVENTION REGARDING THE REGIME OF THE STRAITS Adopted in Montreux, Switzerland on 20 July 1936. <https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/formidable/18/1936-Convention-Regarding-the-Regime-of-the-Straits.pdf>

⁴¹ Syrigos A., Dokos T. (2020), *Atlas of Greek-Turkish relations. With 63 maps, a comprehensive glossary and the latest key developments*, Kathimerini, Athens, pp.21

in application of the 1923 Lausanne Treaty, were also abolished by the new Montreux Treaty, which gives us great pleasure."⁴²

Αναφορικά με τη δήλωση Agas, η Τουρκία υποστηρίζει ότι δεν δημιουργεί νομικές συνέπειες, καθώς μια δήλωση δεν μπορεί να επιφέρει αλλαγές σε συμβατικά κείμενα, όπως αναφέρει σχετικά και η Σύμβαση της Βιέννης για τις προπαρασκευαστικές εργασίες, αλληλογραφία, υπομνήματα, πρακτικά, κλπ. Ωστόσο, το Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης στην απόφαση του στην υπόθεση *Norway v. Denmark, The Legal Status of Eastern Greenland Case (1933)* αναφέρει:

*"[192] The Court considers it beyond all dispute that a reply of this nature given by the Minister for Foreign Affairs on behalf of his Government in response to a request by the diplomatic representative of a foreign Power, in regard to a question falling within his province, is binding upon the country to which the Minister belongs."*⁴³

Συνεπώς η δήλωση Agas αποτελεί μία επίσημη δήλωση Υπουργού Εξωτερικών που εκπροσωπεί την κυβέρνηση του και αυτή η δήλωση παράγει έννομα αποτελέσματα.

4.2 Μυτιλήνη, Χίος, Σάμος και Ικαρία

Η Ελλάδα σέβεται πλήρως τα προβλεπόμενα από τη Συνθήκη της Λωζάννης και δεν αποδέχεται τους αυθαίρετους ισχυρισμούς της Τουρκίας περί ολικής αποστρατιωτικοποίησης των νησιών, καθώς η ίδια η συνθήκη δεν αναφέρει το συγκεκριμένο όρο. Επιπρόσθετα, η νομική βάση στην οποία η Ελλάδα στηρίζει τη στρατιωτικοποίηση των νησιών είναι το "*jus cogens*" δικαίωμα της νόμιμης άμυνας, όπως αυτό προβλέπεται στο Άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών⁴⁴. Οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν από τη Συνθήκη μπορούν να θεωρηθούν ανενεργοί, αφού τα νησιά αντιμετωπίζουν ξεκάθαρη απειλή χρήσης βίας, όπως επίσης ορίζεται από το Άρθρο 2(4) του Χάρτη - καθώς υφίσταται ρητή και επίσημη δηλωμένη απειλή πολέμου (*casus belli*) που εξακολουθεί να ισχύει από το 1995 σε περίπτωση που η

---

⁴² Syrigos A., Dokos T. (2020), *ibid*

⁴³ Legal Status of Eastern Greenland (Den. v. Nor.), 1933 P.C.I.J. (ser. A/B) No. 53 (Apr.5), http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1933.04.05_greenland.htm

⁴⁴ Charter of the United Nations, 26 June 1945, <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>

Ελλάδα επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα μέχρι το όριο των 12 ναυτικών μιλίων⁴⁵ - ασκώντας το νόμιμο μονομερές δικαίωμα σύμφωνα με τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982⁴⁶.

Επιπρόσθετα, η εγκατάσταση της 4^{ης} τουρκικής στρατιάς στα παράλια της Μικράς Ασίας, δικαιολογεί μία μορφή αντιμέτρων.

Όπως αναφέρεται και στο προοίμιο του Άρθρου 13 της Συνθήκης της Λωζάννης, σκοπός των περιορισμών ήταν η διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή και όχι η διευκόλυνση επιθετικών ενεργειών. Η Ελλάδα έχει εφαρμόσει πιστά τις διατάξεις των συμβατικών κειμένων, ενώ η Τουρκία έχει παραβεί επανειλημμένα τις νομικές υποχρεώσεις της, εκτελώντας παράνομες υπερπτήσεις άνωθεν των ελληνικών νησιών. Επιπλέον, η Τουρκία έχει εκδηλώσει ξεκάθαρη επιθετική ενέργεια -όπως ορίζει ο Χάρτης- με την εισβολή της στην Κυπριακή Δημοκρατία το 1974 και με την κατάληψη του βόρειου τμήματος του νησιού, όπου ίδρυσε μια αποσχιστική οντότητα με ένα υποτιθέμενο κράτος που αναγνωρίζεται μόνο από την Άγκυρα, ενώ παράλληλα εξακολουθεί να διατηρεί στην περιοχή περίπου 40.000 στρατιώτες.

Για να συμπληρωθεί το περιφερειακό προφίλ της Τουρκίας, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι έχει εισβάλει και κατέχει παράνομα, εκτός από τμήμα της Κύπρου, και τμήματα του Ιράκ και της Συρίας, ισχυριζόμενη ότι το έπραξε λόγω ανησυχίας για την ασφάλειά της και επιπλέον εξακολουθεί να αρνείται να αποσύρει τις στρατιωτικές δυνάμεις και τους μισθοφόρους της από τη Λιβύη, αψηφώντας τις σχετικές επίμονες εκκλήσεις ολόκληρης της διεθνούς κοινότητας, στο πλαίσιο των προσπαθειών για ειρηνική επίλυση της λιβυκής κρίσης.⁴⁷

4.3 Δωδεκάνησα

Στη Συνθήκη των Παρισίων του 1947, παρατηρούμε ότι δεν αποδεικνύεται πρόταση των συμβαλλόμενων μερών να καθιερώσουν δικαίωμα υπέρ τρίτων, ως προς το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης, πολύ περισσότερο μάλιστα υπέρ της Τουρκίας που δεν ήταν συμβαλλόμενο μέρος.

---

⁴⁵ Τσάλας Γ., Κλάδη-Ευσταθοπούλου Μ., (2003), *Το διεθνές καθεστώς των θαλασσών και των ωκεανών* Διεθνής πολιτική, διεθνές δίκαιο, διεθνής οργάνωση: Διεθνής πολιτική και δίκαιο της θάλασσας, οι ζώνες εθνικής δικαιοδοσίας, εκδ. Σίδερης, Αθήνα

⁴⁶ United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982,

https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm

⁴⁷ Theofili M., A/75/976-S/2021/684, 28 July 2021, <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/75/976>

Όσον αφορά στους τουρκικούς ισχυρισμούς σχετικά με την αποστρατιωτικοποίηση των νησιών των Δωδεκανήσων, πρέπει να σημειωθεί ότι η Τουρκία δεν είναι συμβαλλόμενο κράτος σε αυτήν τη Συνθήκη, η οποία ως εκ τούτου αποτελεί “*res inter alios acta*” για την Τουρκία, δηλαδή, ένα ζήτημα που σχετίζεται με άλλους. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το άρθρο 89 της Συνθήκης, σύμφωνα με το οποίο οι διατάξεις της δεν παρέχουν δικαιώματα και οφέλη σε κράτη που δεν είναι μέρη της. Επίσης, σύμφωνα με το Άρθρο 34 της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, μια Συνθήκη δεν δημιουργεί υποχρεώσεις ή δικαιώματα για τρίτες χώρες.⁴⁸

Ενισχυτικό επιχείρημα της θέσης αυτής αποτελεί το γεγονός ότι όταν η Ιταλία το 1951 έκανε αίτηση προς τα συμβαλλόμενα μέρη της Συνθήκης των Παρισίων του 1947, για να αναθεωρηθούν οι περιοριστικές ρήτρες που είχαν τεθεί σε βάρος της δεν απευθύνθηκε στην Τουρκία.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί πως η αποστρατιωτικοποιημένη κατάσταση των νησιών των Δωδεκανήσων επιβλήθηκε μετά από παρέμβαση της Σοβιετικής Ένωσης και αντανάκλα τις πολιτικές προθέσεις της Μόσχας εκείνη τη στιγμή. Συνεπώς η Τουρκία δεν έχει το δικαίωμα να επικαλείται τη διάταξη για αποστρατιωτικοποίηση της Δωδεκανήσου, η οποία δεν καθιερώθηκε βέβαια υπέρ της Τουρκίας, αλλά ήταν προϊόν συμβιβασμού μιας συγκεκριμένης γεωπολιτικής κατάστασης που στην πραγματικότητα εξυπηρετούσε συγκεκριμένα γεωπολιτικά συμφέροντα τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή.

---

⁴⁸ Vienna Convention on the Law of Treaties, 23 May 1969, https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf

ΜΕΡΟΣ Β'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΑΤΛΑΝΤΙΚΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΔΙΕΝΕΞΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΘΙΜΙΚΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

5.1 Διένεξη εντός της Συμμαχίας

Η εμφάνιση του Κυπριακού ζητήματος το 1954 συνέβαλε δραστικά στην επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, οι οποίες περιπλέκονταν περαιτέρω από πολυάριθμες διμερείς διαφορές που αφορούσαν σε πολιτικά, οικονομικά και στρατηγικά συμφέροντα των δύο χωρών. Αναπόφευκτα, οι σχέσεις της Ελλάδας και της Τουρκίας με τις Ηνωμένες Πολιτείες και το ΝΑΤΟ επηρεάστηκαν αρνητικά, καθώς οι λύσεις που παρέθεταν τόσο οι Ηνωμένες Πολιτείες, όσο και η Βορειοατλαντική Συμμαχία σε αυτά τα προβλήματα καθορίζονταν από περιφερειακές στρατηγικές εκτιμήσεις και από την υπόθεση ότι η Τουρκία ήταν πιο σημαντική από την Ελλάδα για τη Βορειοατλαντική Συμμαχία στο στρατηγικό σχεδιασμό στη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, αλλά και στην ανάσχεση της Σοβιετικής Ένωσης⁴⁹. Επιπλέον, η στρατιωτική δικτατορία που κυβέρνησε την Ελλάδα από το 1967 έως το 1974 απολάμβανε την ανοχή, αν όχι την υποστήριξη, των Ηνωμένων Πολιτειών και του ΝΑΤΟ. Έτσι αναπτύχθηκε μια συλλογική άποψη στην Ελλάδα ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες και το ΝΑΤΟ ήταν υπεύθυνοι όχι μόνο για το δικτατορικό καθεστώς και για τις ενέργειές του που οδήγησαν στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, αλλά και για την ενθάρρυνση και στήριξη της Τουρκίας στην αντιπαράθεσή της με την Ελλάδα στο Αιγαίο και για τη συνέχιση της τουρκικής κατοχής της βόρειας Κύπρου. Για τους παραπάνω λόγους, η Ελλάδα αποχώρησε το 1974 από τη στρατιωτική πτέρυγα του ΝΑΤΟ και έθεσε σε επαναδιαπραγμάτευση τις συμφωνίες αμυντικής συνεργασίας με τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Από το 1974 και έπειτα, όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις αξιολογούν τους δεσμούς της χώρας με το ΝΑΤΟ, αλλά και με τις Ηνωμένες Πολιτείες, μέσα από το πρίσμα των ελληνοτουρκικών σχέσεων και αυτή είναι η κύρια προτεραιότητα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής επί σειρά ετών. Την περίοδο εκείνη, η ευρέως διαδεδομένη αντίληψη μεταξύ των φορέων που χαράσσουν την ελληνική εξωτερική

---

⁴⁹ Coufoudakis V., (1985), *Greek-Turkish Relations, 1973-1983: The View from Athens*, International Security, Spring, 1985, Vol.9, No.4, pp.185-217

πολιτική, του κοινού και του Τύπου είναι ότι, για στρατηγικούς λόγους, το NATO απέτυχε να κατανοήσει τις ανησυχίες και να προωθήσει τα συμφέροντα της Ελλάδας στη διένεξη με την Τουρκία.

Η Ελλάδα και η Τουρκία συνεισέφεραν στρατεύματα στον πόλεμο της Κορέας, εντάχθηκαν στο NATO το 1952, συμμετείχαν στο σχηματισμό του Βαλκανικού Σύμφωνου το 1954 και παρείχαν στρατιωτικές εγκαταστάσεις στη Βορειοατλαντική Συμμαχία. Ωστόσο, η διευρυμένη πολιτική συνεργασία, την πρώτη δεκαετία της μεταπολεμικής περιόδου και η ευφορία που εκφράστηκε στην Ελλάδα για την πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων αποδείχθηκε όχι μόνο βραχύβια, αλλά συνέβαλε και στη δημιουργία μακροπρόθεσμων προβλημάτων μεταξύ των δύο χωρών.⁵⁰

Η αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του NATO, ως συμβολική πράξη αποδοκιμασίας της τουρκικής εισβολής -και πιθανώς κατευνασμού της ελληνικής γνώμης- αποτέλεσε μία δυναμική μεν ενέργεια αλλά με μετρήσιμες συνέπειες για την Ελλάδα:

- Έξοδο από τα αρμόδια όργανα σχεδιασμού του NATO, ειδικά από την Επιτροπή Αμυντικού Σχεδιασμού (Defense Planning Committee) και τα Συμμαχικά Στρατηγεία, με ανάλογη αδυναμία ελέγχου των εξελίξεων,

- Κατάργηση του επιχειρησιακού καθεστώτος στο Αιγαίο, που ίσχυε μέχρι την ημέρα της αποχώρησης,

- Δυνατότητα στην Τουρκία να εμφανίζεται ως το μόνο αμυντικό έρεισμα της Συμμαχίας στην Ανατολική Μεσόγειο,

- Μεταβολή της δομής των Στρατηγείων της Σμύρνης (LAND SOUTHEAST & SIXATAF), που από τον Ιούλιο του 1978 περιήλθαν σε Τουρκική Διοίκηση.

Χωρίς προηγούμενο καθορισμό των επιχειρησιακών ορίων στην περιοχή του Αιγαίου, η Ελλάδα επανεντάχθηκε στο NATO, σύμφωνα με το σχέδιο του SACEUR Στρατηγού Rogers, στις 16 Οκτωβρίου 1980⁵¹. Στη διάρκεια της δεκαετίας του '80, το NATO δεν μπόρεσε να συμβάλλει στη σύγκλιση των ελληνοτουρκικών απόψεων που παρέμειναν αγεφύρωτες κυρίως στο θέμα του καθεστώτος του FIR Αθηνών, του εθνικού εναέριου χώρου, αλλά και στο ζήτημα της αποστρατιωτικοποίησης των ελληνικών νησιών του Ανατολικού Αιγαίου.

---

⁵⁰ Συρίγος Α., (2015), *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, σελ.105-111

⁵¹ NATO, 1979-1989: "Dual Track" Decade - New Weapons, New Talks,

<https://shape.nato.int/page214610458>

Κατά τη διάρκεια της ψυχροπολεμικής εποχής η Τουρκία αποτελούσε γεωστρατηγική επιλογή των ΗΠΑ, με αποτέλεσμα οι θέσεις και οι απόψεις της να αντιμετωπίζονται προνομιακά στους κύκλους του ΝΑΤΟ. Έτσι, παρά την τάση για πολιτική τήρησης ίσων αποστάσεων, σε ορισμένες περιπτώσεις υιοθετήθηκαν έμμεσα οι τουρκικές απόψεις, όπως για παράδειγμα η συχνή εξαίρεση της Λήμνου από τη σχεδίαση και εκτέλεση ασκήσεων. Η Ελλάδα υποστήριξε σταθερά τις θέσεις της, μη συμμετέχοντας στις ασκήσεις αυτές και διεκδικώντας την επέκταση των ορίων του Στρατηγείου στα όρια της ελληνικής επικράτειας. Παράλληλα η Πολεμική Αεροπορία αναχαίτιζε τα συμμαχικά αεροσκάφη που συμμετέχοντας σε ασκήσεις του ΝΑΤΟ και επιχειρώντας από την Τουρκία πραγματοποιούσαν παραβιάσεις του εθνικού εναέριου χώρου και παραβάσεις στο ΑΘΗΝΑΙ FIR. Η πολιτική αυτή μέχρι το τέλος περίπου της ψυχροπολεμικής εποχής δεν επέτρεψε την υλοποίηση των επεκτατικών σχεδίων της Άγκυρας μέσω του ΝΑΤΟ, παρά τις προτάσεις του που μερικές φορές έθιγαν τα ελληνικά συμφέροντα.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και παρά την αναβάθμιση της Τουρκίας μετά τον πόλεμο του Κόλπου, ο γεωστρατηγικός της ρόλος υποβαθμίστηκε με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Παράλληλα, ενώ η ελληνική αντίδραση παρέμενε σταθερή, οι διεκδικητικές τάσεις και η πρακτική των προκλήσεων της Τουρκίας δεν έβρισκαν κλίμα αποδοχής στους κόλπους του ΝΑΤΟ, ενώ με τις διεθνείς πολιτικές εξελίξεις και την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι ελληνικές απόψεις αντιμετωπίζονταν με θετικό πρόσημο στους πολιτικούς κύκλους του ΝΑΤΟ. Όταν, σε ένδειξη καλής θέλησης, η Ελλάδα άρχισε υπό προϋποθέσεις να συμμετέχει σε συμμαχικές ασκήσεις από κοινού με την Τουρκία (π.χ. άσκηση Dynamic Mix 2000) υπήρξε μια -άγονη- προσπάθεια διαμόρφωσης θετικού κλίματος.

Το ζήτημα του καθεστώτος αποστρατιωτικοποίησης των νησιών του Αιγαίου τέθηκε για πρώτη φορά από την Τουρκία στο ΝΑΤΟ το 1953, αναφορικά με την κατασκευή υπόγειων αποθηκευτικών εγκαταστάσεων για καύσιμα και πυρομαχικά στο νησί της Λέρου, στο οποίο το Συμβούλιο του ΝΑΤΟ ενέκρινε, στο πλαίσιο του προγράμματος υποδομών της Συμμαχίας. Στο ίδιο πρόγραμμα συμπεριλαμβανόταν και τερματικός σταθμό ραδιοτηλεπικοινωνιών στη Λέρο.⁵²

---

⁵² NATO Archives online, (1954), SGM-0782-54 - NATO NAVAL BASE ON THE GREEK ISLAND OF LEROS <https://archives.nato.int/nato-naval-base-on-greek-island-of-leros>

Στη συνέχεια το 1957 και πάλι οι Τούρκοι αξιωματούχοι έθεσαν εντός NATO το θέμα της αποστρατιωτικοποίησης, στο πλαίσιο ενός σχεδίου της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας που προέβλεπε τη στρατιωτικοποίηση των ελληνικών νησιών του ανατολικού Αιγαίου, ώστε να χρησιμοποιηθούν ως προκεχωρημένες βάσεις των νατοϊκών δυνάμεων, με σκοπό τη γενικότερη οργάνωση της άμυνας ενάντια στη Σοβιετική Ένωση την ψυχροπολεμική περίοδο.

Όλες αυτές οι απαιτήσεις της Τουρκίας είχαν επιπτώσεις για την Ελλάδα στο στρατιωτικό σκέλος της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, η οποία βασίστηκε στο επιχείρημα της μη ανάμειξης σε διμερείς διαφορές με το λεγόμενο «δόγμα Λούνς». Ο Γενικός Γραμματέας του NATO Joseph Luns εξέδωσε υπόμνημα σε επιστολή του προς τον Ανώτατο Στρατιωτικό Διοικητή του NATO επαναλαμβάνοντας τη σταθερή θέση του επί των ελληνοτουρκικών ζητημάτων και αποφεύγοντας τα νομικά ζητήματα σχετικά με τις διατάξεις αποστρατιωτικοποίησης μεταξύ των μελών της συμμαχίας.⁵³

«Ουσιαστικά, ο Λουνς διατύπωνε τη θέση ότι δεν είναι προς το συμφέρον του NATO να εμπλακεί στις διμερείς διαφορές μεταξύ των Συμμάχων. Κατ' επέκτασιν, το NATO δεν θα πρέπει να μετατραπεί σε χώρο συζητήσεων για αυτές τις διαφορές και, πολύ περισσότερο, να εκφράζει άποψη ή να τις κρίνει. Η θέση αυτή καθιερώθηκε ως το «Δόγμα Λουνς.»

«Η θέση αυτή δεν ξεχάστηκε. Το 2010 ο τότε γενικός γραμματέας του NATO Άντερς Φογκ Ράσμουσεν είχε δηλώσει κατά τη διάρκεια επισκέψεώς του στην Ελλάδα: «Είναι βασική μας αρχή ότι το NATO ως οργανισμός δεν αναμειγνύεται σε πιθανές διαφορές ανάμεσα σε συμμάχους. Θεωρούμε ότι οι σύμμαχοι πρέπει να επιλύουν τέτοια ζητήματα μόνοι τους και είμαι πεπεισμένος ότι θα τα καταφέρουν. ... Είναι βασική μας αρχή, και είναι έτσι για πολλά χρόνια, να μην εκφράζει οποιαδήποτε άποψη το NATO για τέτοια θέματα και να μην παρεμβαίνει σε παρόμοιες διαφορές...» [δηλώσεις στις 21-10-2010]»⁵⁴

Το 1980, στο πλαίσιο του προγράμματος υποδομών του NATO, η Ελλάδα πρότεινε την κατασκευή ενός ραντάρ στη νήσο Κάρπαθο και την ενσωμάτωση του ραντάρ της Λήμνου στο σύστημα NADGE (NATO Defense Ground Environment)⁵⁵.

⁵³ Bölükbasi, D. (2004). *Turkey and Greece: The Aegean Disputes* (1st ed.), Routledge-Cavendish, London, pp. 513

⁵⁴ Συρίγος Α., (2018), *Το NATO δεν ξέχασε ποτέ το “Δόγμα Λουνς”*, SLpress.GR, <https://slpress.gr/ethnika/to-nato-den-xexase-pote-to-dogma-louns/>

⁵⁵ Το Ολοκληρωμένο Σύστημα Άμυνας του NATO είναι ένα δίκτυο διοίκησης και ελέγχου που συνδυάζει ραντάρ και άλλες εγκαταστάσεις που διαδίδονται σε όλες τις δυνάμεις αεροπορικής άμυνας της συμμαχίας του NATO. Δημιουργήθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1950 και τέθηκε σε λειτουργία το 1962 ως NADGE.

Η Τουρκία πρόβαλε αντιρρήσεις, με το επιχείρημα ότι αυτές οι στρατιωτικές εγκαταστάσεις θα παραβιάσουν το αποστρατιωτικοποιημένο καθεστώς των νησιών.

Πολλές ασκήσεις του NATO στο Αιγαίο είτε άλλαξαν είτε ματαιώθηκαν εντελώς λόγω της ελληνοτουρκικής διαμάχης. Σε άλλες ασκήσεις είτε η Ελλάδα, είτε η Τουρκία ή και οι δύο χώρες αποσύρονταν από νατοϊκές ασκήσεις, λόγω αντιρρήσεων σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής τους, όπως για παράδειγμα για τα νησιά που περιλαμβάνονταν ή δεν περιλαμβάνονταν, για το ρόλο του καθενός στο σενάριο της άσκησης, κλπ. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων -αν όχι σε όλες- η διένεξη αφορούσε τη συμμετοχή του αεροδρομίου, του εναέριου χώρου και των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων της Λήμνου.⁵⁶

Το 1982 το καθεστώς της Λήμνου ήρθε και πάλι στο προσκήνιο λόγω της νατοϊκής άσκησης “*Apex Express*”, κατά τη σχεδίαση της οποίας η Ελλάδα συμπεριέλαβε το νησί της Λήμνου στην άσκηση με στόχο να υποστηρίξει τα επιχειρήματα περί στρατιωτικοποίησης εντός του NATO. Τελικά κατόπιν ένστασης της Τουρκίας η περιοχή της Λήμνου τέθηκε εκτός σχεδιασμού. Η Λήμνος, ωστόσο, συμπεριλήφθηκε σε 2ο μέρος της άσκησης (όταν οι ελληνικές και τουρκικές δυνάμεις δεν ήταν δεσμευμένες από το σενάριο), έτσι ώστε η Ελλάδα εν μέρει να κατευναστεί.

Ομοίως, το 1984 η Ελλάδα επιχείρησε για άλλη μια φορά να συμπεριλάβει τη Λήμνο στις στρατιωτικές ασκήσεις “*Dense Crop*” και “*Arkadian Enterprise*” του NATO στο Αιγαίο. Και πάλι μετά από ένσταση της Τουρκίας, το νησί της Λήμνου δεν συμπεριλήφθηκε σε καμία από αυτές τις ασκήσεις και η Ελλάδα ακύρωσε τη συμμετοχή της σε ένδειξη διαμαρτυρίας.

Το 1992 κατά τη σχεδίαση της νατοϊκής άσκησης “*Crisis Management, CMX1992*” η Συμμαχία συμπεριέλαβε στην άσκηση και τις ένοπλες δυνάμεις της Λήμνου (Στρατό Ξηράς και Πολεμική Αεροπορία), γεγονός το οποίο οδήγησε την Τουρκία στη ματαίωση της συμμετοχής της στη συγκεκριμένη άσκηση.

«Η μεγάλη ειρωνεία ήταν, βέβαια, ότι το NATO μέσα στο πλαίσιο της ενίσχυσης των αμυντικών υποδομών των κρατών-μελών, είχε χρηματοδοτήσει την κατασκευή του

---

⁵⁶ Λυγερός Στ., (1990), Η Νατοϊκή πτυχή της ελληνοτουρκικής διένεξης’, Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου, Έρευνας και Κριτικής, Εκδ. Στοχαστής, τεύχος 25, σελ. 53- 62.

στρατιωτικού αεροδρομίου της νήσου»⁵⁷, αναφέρει σε συνέντευξή του ο πρόην ΥΕΘΑ Ιωαν. Βαρβιτσιώτης.⁵⁸

Το NATO τηρεί πολιτική ίσων αποστάσεων, από το 1974 που η Τουρκία άρχισε να εγείρει αξιώσεις και κυρίως από το 1980 που η Ελλάδα επανήλθε στους κόλπους του, μετά από διαπραγματεύσεις πέντε ετών και την αποδοχή από μέρος της Τουρκίας της επανένταξης της Ελλάδας. Τον Νοέμβριο του 1978 ο νομικός σύμβουλος του NATO Buyle, υπέβαλλε γνωμοδότηση προς τα πολιτικά όργανα, με τίτλο «Το νομικό καθεστώς της Λήμνου», όπου ουσιαστικά αναγνώριζε τη νομιμότητα της στρατιωτικοποίησης του νησιού και σημείωνε ότι:

«κατά την εκτίμηση του γραφείου μας, η καλύτερη ερμηνεία είναι ότι η Συνθήκη της Λωζάννης έχει αντικατασταθεί από τη Συνθήκη του Μοντρέ και δεν υπάρχει κανένας περιορισμός στην εθνική κυριαρχία της Ελλάδος και το δικαίωμα της να πράττει στο Λήμνο αυτό που η Ελλάδα θεωρεί πιο σωστό.»⁵⁹

Ο Buyle δήλωσε επίσης:

«οι παραπάνω εκτιμήσεις προορίζονται μόνο για εσωτερική χρήση. Το Ανώτατο Στρατηγείο δεν πρέπει να αναμειχθεί στη διαμάχη ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία για το Λήμνο και θα πρέπει να αποφύγει να διατυπώσει μια σταθερή άποψη, επειδή η τελική διευθέτηση του προβλήματος μπορεί να γίνει μόνο μέσω του δρόμου των διαπραγματεύσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία».⁶⁰

Η νομική υπηρεσία του NATO εξέδωσε έκθεση τον Οκτώβριο του 2000, με την οποία επισήμαινε πως δεν υπάρχει νομικό εμπόδιο σχετικά με την υπέρπτηση των νησιών του ανατολικού Αιγαίου από στρατιωτικά αεροσκάφη. Η έκθεση τόνιζε επίσης, πως οι διατάξεις της Σύμβασης της Λωζάννης του 1923 περί αποστρατιωτικοποίησης συγκεκριμένων νησιών του Αιγαίου, καταργήθηκαν, αφού η Σύμβαση αντικαταστάθηκε από τη Σύμβαση του Μοντρέ (1936).

«Concerning the flights over the Aegean islands during Exercise Destined Glory, the opinion of the Office of the Legal Adviser is the following: The Treaty of Lausanne (1923) ordered the demilitarization of certain islands in the Aegean.

---

⁵⁷ Νέδος Β., (2017), *Ιω. Βαρβιτσιώτης: Πώς περιέλαβα τη Λήμνο στις ασκήσεις του NATO*, Καθημερινή, 24 Μαρτίου, <https://www.kathimerini.gr/politics/902087/yo-varvitsiotis-pos-perielava-ti-limno-stis-askiseis-toy-nato/>

⁵⁸ Υπουργός Εθνικής Άμυνας κατά την περίοδο 1990-93.

⁵⁹ Μπαρμπαρούσης Ν., (1988), *Η Στρατικοποίηση της Λήμνου*, Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου, Έρευνας και Κριτικής, Εκδ. Στοχαστής, τεύχος 21, σελ. 79- 87

⁶⁰ *Ibid* Ροζάκης Χ., *Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση: Τα διμερή και τα διεθνή θεσμικά ζητήματα*, σελ. 426- 427

That treaty was followed by the Treaty of Montreux (1936), which makes no mention of the demilitarization. Since the Montreux Treaty expressly states in the Preamble that it replaces the Lausanne Treaty (and not only some parts of it), our opinion is that the Lausanne Treaty is not in effect now, therefore the demilitarization clauses no longer apply. Should the Lausanne Treaty apply, even in that case it is questionable whether it forbids overflights by military (State) aircraft. When defining the meaning of 'demilitarization', the treaty specifically does not mention such a ban even though it may only be so because the level of technical development did not make it necessary in 1923. The status of the island of Ikaria is covered by the Lausanne Treaty of Peace (1923), which is still in effect. This treaty does not order a complete demilitarization, just stipulates that 'No naval base and no fortification will be established in the said islands' (Art. 13.1). This definitely does not mean that no military aircraft can fly over Ikaria. Greek and Turkish military aircrafts are forbidden to fly over the territory of one another only. In conclusion, our opinion is that there is no legal obstacle to the overflights in the concerned area during the exercise»⁶¹

Με αυτήν την έκθεση ουσιαστικά ανααιρούνταν οι τουρκικοί ισχυρισμοί που επιδίωκαν τη μη συμμετοχή των αεροδρομίων και του εναέριου χώρου της Λήμνου και της Ικαρίας στην νατοϊκή άσκηση “Destined Glory”, λόγω του καθεστώτος αποστρατιωτικοποίησης τους. Ωστόσο, το NATO -για ακόμα μία φορά- ακολούθησε παραδοσιακά την ουδέτερη στάση του, με αποτέλεσμα -για ακόμα μία φορά- τη διαμαρτυρία της ελληνικής κυβέρνησης και την απόσυρση των ελληνικών δυνάμεων από τη νατοϊκή άσκηση.

Από το 1973, παρουσιάζεται μια έντονη κινητικότητα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, που προκαλείται από μια σειρά διεκδικήσεων της Τουρκίας, στο θαλάσσιο και εναέριο χώρο του Αιγαίου. Οι διεκδικήσεις αυτές εκδηλώνονται κλιμακωτά και αφορούν την καθιέρωση νέων ζωνών όπως η υφαλοκρηπίδα, η ΑΟΖ κλπ., αλλά και την αμφισβήτηση του εθνικού εναέριου χώρου, του FIR Αθηνών και του Επιχειρησιακού Ελέγχου του Αιγαίου στο πλαίσιο του NATO.

Από εκείνη την περίοδο έως και σήμερα, στην προσπάθειά της να αμφισβητήσει έμπρακτα το status quo στο Αιγαίο, η Τουρκία καθιέρωσε την πρακτική των παραβιάσεων του εθνικού εναέριου χώρου και των παραβάσεων των διεθνών κανόνων

---

⁶¹ Athens News Agency, 8 Οκτωβρίου 2000,

εναέριας κυκλοφορίας στο ΑΘΗΝΑΙ FIR με μαχητικά αεροσκάφη, αεροσκάφη ηλεκτρονικού πολέμου και τελευταία με μη επανδρωμένα αεροσκάφη (drone). Η Ελλάδα σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο αντιμετώπιζε και αντιμετωπίζει τις Τουρκικές διεκδικήσεις, στους διεθνείς οργανισμούς και στο ΝΑΤΟ, επικαλούμενη το διεθνές δίκαιο, τα διεθνή συμβατικά κείμενα και τις αποφάσεις των διεθνών οργανισμών.⁶² Παράλληλα σε επιχειρησιακό επίπεδο η Πολεμική Αεροπορία αναχαιτίζει, σε απόλυτο βαθμό, κάθε ίχνος που παραβιάζει τον εθνικό εναέριο χώρο.

Η πολιτική της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας συνοψίζεται στη διατήρηση μιας ουδέτερης στάσης επί του ζητήματος, θεωρώντας πως αποτελεί μια διαφορά που πρέπει να επιλυθεί από τα δύο ενδιαφερόμενα μέρη, αγνοώντας πως το καθεστώς των νησιών δεν αποτελεί ένα διμερές ελληνοτουρκικό πρόβλημα αλλά αντιθέτως προέρχεται από μια διαφορά σε πολυμερές συνθήκες. Η επιμονή της Τουρκίας για αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του ανατολικού Αιγαίου, δημιουργεί μια διαρκή αμφισβήτηση χρησιμοποίησης των νησιών αυτών στο πλαίσιο συνεργασιών με αποτέλεσμα το ΝΑΤΟ να αποκλείει -σε κάποιες περιπτώσεις- από ασκήσεις και στρατηγικούς σχεδιασμούς τον εναέριο χώρο και τα αεροδρόμια των εν λόγω νησιών, ύστερα από τουρκικές αντιρρήσεις και παρά τις ελληνικές αντιδράσεις.⁶³

5.2 Παράγει εθιμικό διεθνές δίκαιο η πρακτική των διεθνών οργανισμών...;;

Ιστορικά, το εθιμικό διεθνές δίκαιο θεωρείται ως *“product of a state’s practice and states opinio juris”*⁶⁴. Ο τρόπος προσδιορισμού των κανόνων εθιμικού δικαίου είναι ένα σημαντικό ζήτημα του διεθνούς δικαίου και η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου, το 2018, κατέληξε σε συμπεράσματα αναφορικά με τον προσδιορισμό του εθιμικού

---

⁶² Λυγερός Στ., (1990), Η Νατοϊκή πτυχή της ελληνοτουρκικής διένεξης’, Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου, Έρευνας και Κριτικής, Εκδ. Στοχαστής, τεύχος 25

⁶³ Ibid Ροζάκης Χ., *Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση: Τα διμερή και τα διεθνή θεσμικά ζητήματα*, σελ.426- 427,

Λυγερός Στ., (1990), *Η Νατοϊκή πτυχή της ελληνοτουρκικής διένεξης*, Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου, Έρευνας και Κριτικής, Εκδ. Στοχαστής, τεύχος 25, σελ.53- 62.

⁶⁴ Daugirdas K., (2020), *International Organizations and the Creation of Customary International Law* The European Journal of International Law Vol. 31 no. 1, Oxford University Press, <https://academic.oup.com/ejil/article-abstract/31/1/201/5882065>

διεθνούς δικαίου⁶⁵, τα οποία υιοθετήθηκαν με ψήφισμα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών⁶⁶.

Σχετικά με το “requirement of practice” το Ψήφισμα αναφέρει:

“1. *The requirement of a general practice, as a constituent element of customary international law, refers primarily to the practice of States that contributes to the formation, or expression, of rules of customary international law.*

2. *In certain cases, the practice of international organizations also contributes to the formation, or expression, of rules of customary international law.*

3. *Conduct of other actors is not practice that contributes to the formation, or expression, of rules of customary international law, but may be relevant when assessing the practice referred to in paragraphs 1 and 2.”*

Το “requirement of practice” μπορεί να λάβει ένα ευρύ φάσμα μορφών. Περιλαμβάνει τόσο φυσικές όσο και λεκτικές πράξεις, υπό ορισμένες συνθήκες, δύναται να περιλαμβάνει ακόμα και απλή αδράνεια. Η πρακτική των κρατών (“*state practice*”) καθορίζεται και δημιουργείται -χωρίς απαραίτητα να περιορίζεται μόνο σε αυτές- από διπλωματικές ενέργειες και αλληλογραφία, από συμπεριφορά σε σχέση με ψηφίσματα που εγκρίθηκαν από έναν διεθνή οργανισμό ή μια διακυβερνητική διάσκεψη, από τον τρόπο αντιμετώπισης των συμβατικών κειμένων, από την εκτελεστική συμπεριφορά, από την επιχειρησιακή συμπεριφορά “*on the ground*”, από νομοθετικές και διοικητικές πράξεις και από τις αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων.⁶⁷

Ένα ψήφισμα που εγκρίνεται από διεθνή οργανισμό δεν μπορεί από μόνο του να δημιουργήσει κανόνα εθιμικού διεθνούς δικαίου, μπορεί ωστόσο να παράγει στοιχεία για τον προσδιορισμό της ύπαρξης και του περιεχομένου ενός κανόνα εθιμικού διεθνούς δικαίου ή να συμβάλει στην ανάπτυξή του. Μια διάταξη σε ψήφισμα που εγκρίθηκε από διεθνή οργανισμό μπορεί να αντικατοπτρίζει κανόνα του εθιμικού διεθνούς δικαίου εάν διαπιστωθεί ότι η διάταξη αντιστοιχεί σε μια γενική πρακτική που γίνεται αποδεκτή ως *opinio juris*⁶⁸. Οι αποφάσεις διεθνών δικαστηρίων, ιδίως του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, και κατά περίπτωση οι αποφάσεις των εθνικών

---

⁶⁵ A/73/556, (2018) *Report of the International Law Commission on the work of its seventieth session*, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/376/74/PDF/N1837674.pdf?OpenElement>

⁶⁶ A/RES/73/203, (2019) *Identification of customary international law*, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/457/41/PDF/N1845741.pdf?OpenElement>

⁶⁷ *Ibid* A/RES/73/203, Conclusion 6

⁶⁸ *Ibid* A/RES/73/203, Conclusion 12

δικαστηρίων, αποτελούν επικουρικό μέσο για τον καθορισμό κανόνων εθιμικού διεθνούς δικαίου.⁶⁹

Επιπρόσθετα, το Ψήφισμα αναφέρει:

*“Teachings of the most highly qualified publicists of the various nations may serve as a subsidiary means for the determination of rules of customary international law.”*⁷⁰

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι το εθιμικό διεθνές δίκαιο ουσιαστικά αποτελεί προϊόν της πρακτικής των κρατών και του *opinio juris* των κρατών, δηλαδή, των απόψεων των κρατών σχετικά με το τι απαιτείται, επιτρέπεται ή απαγορεύεται σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Οι διεθνείς οργανισμοί συμβάλλουν σαφώς έμμεσα στο εθιμικό διεθνές δίκαιο διαμορφώνοντας την πρακτική και πολλές φορές την άποψη των κρατών. Θα μπορούσε επίσης να ειπωθεί ότι οι διεθνείς οργανισμοί μέσω της εμπλοκής τους σε νομικά ζητήματα βοηθούν στη δημιουργία συγκεκριμένων πρακτικών που με την πάροδο του χρόνου γίνονται κανόνες εθιμικού δικαίου και αυτό προσδιορίζεται τρόπον τινά από τον νομικό όρο “*lex posterior derogat priori*”^{71,72}

Οι διεθνείς οργανισμοί μπορούν να συνεισφέρουν στο εθιμικό διεθνές δίκαιο όταν εμπλέκονται σε παρόμοιες δραστηριότητες με αυτές στις οποίες συμμετέχουν κράτη και άρα αναλαμβάνουν τη διεθνή ευθύνη να μην παραβιάσουν το διεθνές δίκαιο κατά τη διάρκεια αυτής της ενέργειας. Παράδειγμα αποτελούν τα Ηνωμένα Έθνη και οι πολιτικές και πρακτικές τους που σχετίζονται με τις ειρηνευτικές επιχειρήσεις (“UN Peacekeeping Operations”). Τα Ηνωμένα Έθνη έχουν ουσιαστική εμπλοκή στην πράξη και έχουν διατυπώσει *opinio juris* που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη διαμόρφωση του εθιμικού διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου⁷³. Ενώ ο ΟΗΕ δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος σε καμία από τις Συμβάσεις της Γενεύης, ωστόσο λαμβάνει μέτρα για να διασφαλίσει ότι οι ειρηνευτικές δυνάμεις που λειτουργούν υπό τη διοίκησή του, συμμορφώνονται με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Το 1999, ο Γενικός Γραμματέας Κόφι Ανάν εξέδωσε οδηγία που καθόριζε, λεπτομερώς, τις εφαρμοστέες

---

⁶⁹ Ibid A/RES/73/203, Conclusion 13

⁷⁰ Ibid A/RES/73/203, Conclusion 14

⁷¹ “A later law repeals an earlier”. A maxim meaning that a legal rule arising after a conflicting legal rule.

⁷² Higgins R., (1963), *The Development of International Law Through the Political Organs of the United Nations*, Oxford University Press, New York

⁷³ Ibid Daugirdas K., (2020), pp.223

αρχές και τους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου για τις ειρηνευτικές δυνάμεις του ΟΗΕ.

“The bulletin applies to ‘United Nations forces conducting operations under United Nations command and control’”⁷⁴

Ακριβώς όπως τα στρατιωτικά εγχειρίδια που παράγονται από τα κράτη και τις κυβερνήσεις, η οδηγία του Γενικού Γραμματέα παρέχει στοιχεία πρακτικής και *opinio juris*, καθώς ουσιαστικά διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο οι ειρηνευτικές δυνάμεις του ΟΗΕ λειτουργούν κατά την εκτέλεση της αποστολής τους σε μία περιοχή.⁷⁵

Οι διεθνείς οργανισμοί μπορούν να διαμορφώσουν ένα σύνολο κανόνων - πιθανώς περιορισμένο- οι οποίοι δύνανται να διέπουν τις σχέσεις μεταξύ κρατών και διεθνών οργανισμών και μεταξύ διεθνών οργανισμών. Αυτοί οι κανόνες είναι σημαντικοί, αλλά είναι κατανοητό πως αποτελούν ένα μικρό κομμάτι του εθιμικού διεθνούς δικαίου. Στους κανόνες εθιμικού διεθνούς δικαίου που ρυθμίζουν τις δραστηριότητες κυρίως μεταξύ των κρατών, αλλά και των διεθνών οργανισμών, τα κράτη παραμένουν συντριπτικά ο βασικός παράγοντας διαμόρφωσης αυτών των κανόνων.⁷⁶

---

⁷⁴ UN Secretary-General (UNSG), *Secretary-General's Bulletin: Observance by United Nations Forces of International Humanitarian Law*, 6 August 1999, ST/SGB/1999/13, available at: <https://www.refworld.org/docid/451bb5724.html>

⁷⁵ Henckaerts, J. (2005). Study on customary international humanitarian law: A contribution to the understanding and respect for the rule of law in armed conflict. *International Review of the Red Cross*, 87(857), 175-212, https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc_857_9.pdf

⁷⁶ Ibid Daugirdas K., (2020), pp.232

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η ΑΠΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

6.1 Σύγχρονος επαναπροσδιορισμός της αποστρατιωτικοποίησης

Για να προσδιοριστεί η συνέχεια της νομιμότητας των καθεστώτων αποστρατιωτικοποίησης των ελληνικών νησιών του ανατολικού Αιγαίου, είναι χρήσιμο να διερευνηθεί το κατά πόσο μια αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη στο σύγχρονο κόσμο συνεχίζει να συμβάλλει στην πρόληψη μιας ένοπλης σύρραξης. Το εάν ένα καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης εξακολουθεί να ισχύει εξαρτάται από το εάν έχει αντικατασταθεί από άλλες ρυθμίσεις ασφαλείας, από το εάν συνεχίζει να εξυπηρετεί το σκοπό του και από το εάν οι ενδιαφερόμενες χώρες εξακολουθούν να το υποστηρίζουν θεωρητικά και πρακτικά. Αυτός ο προσδιορισμός είναι χρήσιμος, καθώς η εξέλιξη της τεχνολογίας, αλλά και της διπλωματίας συμπαρασύρουν και την εξέλιξη των καθεστώτων αποστρατιωτικοποίησης.

Οι πρώιμες αποστρατιωτικοποιημένες ζώνες επιβάλλονταν συχνά - αν όχι πάντα - από τον νικητή μιας ένοπλης σύρραξης προς τον ηττημένο για να περιοριστεί η ικανότητα του ηττημένου κράτους να χρησιμοποιήσει εκ νέου τη στρατιωτική του ισχύ. Άλλες αποστρατιωτικοποιημένες περιοχές δημιουργήθηκαν από τρίτες δυνάμεις με σκοπό να εκτονωθεί η ένταση μεταξύ εχθρικών γειτονικών χωρών και μάλιστα μερικές από αυτές αποτελούν προϊόν συναίνεσης μεταξύ των γειτονικών χωρών, σε αμοιβαία βάση.

Ο σκοπός μιας αποστρατιωτικοποιημένης ζώνης κατά το παρελθόν, ήταν να διασφαλίσει ότι οι αντίπαλες στρατιωτικές δυνάμεις δεν θα βρίσκονταν σε εγγύτητα μεταξύ τους, οπότε αυτή η αύξηση στην απόσταση θεωρείτο ικανή να αποτρέψει ή να καθυστερήσει μια επιθετική ενέργεια, που πιθανώς να οδηγούσε σε αντίποινα, και τελικά σε περαιτέρω κλιμάκωση και σε μια νέα ανεξέλεγκτη σύγκρουση. Αυτός ο σκοπός είναι πλέον παρωχημένος, καθώς οι σύγχρονες ένοπλες συρράξεις, δίνουν τη δυνατότητα στα κράτη να επιτεθούν σε μια πολύ ευρύτερη γεωγραφική περιοχή, την οποία δεν θα μπορούσε να διασφαλίσει μία αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη κάποιων χιλιομέτρων.

Στη σύγχρονη εποχή, μια αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη συνήθως περιλαμβάνει μια περιοχή, μια ζώνη ασφαλείας όπως ονομάζεται, όπου ουδέτερες ειρηνευτικές δυνάμεις επιδιώκουν να παύσουν τις εχθροπραξίες μεταξύ των αντιπάλων

μερών, ώστε να εξασφαλίσουν την προστασία του άμαχου πληθυσμού, να αποφύγουν παραβιάσεις του ανθρωπιστικού δικαίου και να προωθήσουν την ειρήνη⁷⁷.

Με το A/RES/47/120 του 1993 Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών διαφαίνεται πως το καθεστώς των αποστρατιωτικοποιημένων ζωνών θα πρέπει να είναι σύμφωνο με τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, αλλά και τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου. Το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης αποτελεί ένα θεσμό του διεθνούς δικαίου προς το συμφέρον της ειρήνης και της ασφάλειας, ο όποιος θα πρέπει αφενός να έχει εξελικτικό χαρακτήρα, αφετέρου να σέβεται τις αρχές κυριαρχίας, ακεραιότητας και ανεξαρτησίας των κρατών, όπως επιβεβαιώνεται και στο προαναφερθέν Ψήφισμα.⁷⁸

Επιπροσθέτως, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών χρησιμοποιεί τις αποστρατιωτικοποιημένες ζώνες με σκοπό τη διαχείριση των ενόπλων συρράξεων και τον κατευνασμό των κρίσεων - εντάσεων, ώστε να διασφαλιστεί η ειρήνη - για κάποιο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα - ανάμεσα σε εχθρικά κράτη και κυρίως για την προστασία του άμαχου πληθυσμού. Ωστόσο, σε πρόσφατα Ψηφίσματα του Σ.Α. σχετικά με το θέμα του αφοπλισμού, την επαύριον των ενόπλων συγκρούσεων στη Γιουγκοσλαβία, δεν αναφέρεται πλέον ο όρος «αποστρατιωτικοποίηση», αλλά οι όροι «ζώνη αποκλεισμού οπλισμού» και «ασφαλής περιοχή»⁷⁹

Η αποστρατιωτικοποίηση πλέον αφορά κατά κύριο λόγο χώρες που πλήττονται από ένοπλες συρράξεις και πραγματοποιείται μέσα από τους μηχανισμούς του ΟΗΕ με την παρουσία ειρηνευτικών δυνάμεων. Η ορολογία που χρησιμοποιείται τόσο στα ψηφίσματα όσο και στην διεθνή βιβλιογραφία για αυτές τις περιοχές είναι «ζώνες ασφαλείας» “*safety - security zones*”, «ζώνες ουδετερότητας» “*buffer zones*”, «μη στρατιωτικές ζώνες» “*non-military zones*”⁸⁰

---

⁷⁷ Μαρούδα Μ.-Ντ., (2011). *Ανθρωπιστικό Δίκαιο που εφαρμόζεται σε ένοπλες συρράξεις*, Κεφάλαιο 17 στον τόμο Αντωνόπουλου Κ., Μαγκλιβέρα Κ., (επιμ.), *Δίκαιο Διεθνούς Κοινωνίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011 (513-562).

⁷⁸ A/RES/47/120, 10 February 1993, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/082/58/IMG/N9308258.pdf?OpenElement>

⁷⁹ S/RES/819/1993, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/221/90/PDF/N9322190.pdf?OpenElement> και S/RES 824/1993, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/262/07/PDF/N9326207.pdf?OpenElement>

⁸⁰ International Review of the Red Cross (2017), 99 (3), 1075–1101. Conflict in Syria doi:10.1017/S1816383118000474, https://international-review.icrc.org/sites/default/files/906_11.pdf

6.2 Ορισμός της αποστρατιωτικοποίησης βάσει του διεθνούς δικαίου

Ο όρος αποστρατιωτικοποίηση “demilitarization” εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1856 στην περίπτωση των νησιών Åland. Έως τότε στα περισσότερα συμβατικά κείμενα η διαδικασία για αντίστοιχα καθεστάτα περιγραφόταν με τον όρο «ουδετεροποίηση» (“neutralization”). Η ουδετεροποίηση δεν πρέπει να συγχέεται με την αποστρατιωτικοποίηση. Η αποστρατιωτικοποίηση μπορεί να υπάρχει χωρίς ουδετεροποίηση, όπως και η ουδετεροποίηση χωρίς αποστρατιωτικοποίηση (αν και η αποστρατιωτικοποίηση μπορεί να είναι συστατικό της ουδετεροποίησης).⁸¹ Παλαιότερα ο διαχωρισμός τους δεν ήταν ξεκάθαρος, ωστόσο από το τέλος του Α΄ Π.Π. παρατηρείται μία καθιέρωση του όρου αποστρατιωτικοποίηση στα περισσότερα συμβατικά κείμενα.

Δεν υπάρχουν ακριβείς κανόνες στο διεθνές δίκαιο για τον ορισμό της αποστρατιωτικοποίησης, αλλά ούτε και ακριβή χαρακτηριστικά αυτής. Ο καθορισμός δύναται να εξαχθεί από τα συμβατικά κείμενα, από τα οποία έχουν καταγραφεί μια πληθώρα αναφορών - απαγορεύσεων, που αφορούν σε διάφορα καθεστάτα αποστρατιωτικοποίησης. Μέσα από τα κείμενα αυτά η αποστρατιωτικοποίηση, θα μπορούσε να προσδιοριστεί, ως:

- α) η απαγόρευση ανέγερσης στρατιωτικών/οχυρωματικών εγκαταστάσεων ή η καταστροφή των ήδη υπαρχόντων,
- β) η απαγόρευση διατήρησης ενόπλων δυνάμεων σε μία γεωγραφική περιοχή,
- γ) η απαγόρευση εκτέλεσης στρατιωτικών επιχειρήσεων/ασκήσεων σε μια γεωγραφική περιοχή.

Ένας «τύπου» ορισμός του θεσμού της αποστρατιωτικοποίησης, περιγράφεται στο Παράρτημα XIII (D) της Συνθήκης Ειρήνης με την Ιταλία (1947), όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, ως εξής⁸²:

“For the purpose of the present Treaty the terms "demilitarisation" and "demilitarised" shall be deemed to prohibit, in the territory and territorial waters concerned, all naval, military and military air installations, fortifications and their armaments; artificial military, naval and air obstacles; the basing or the permanent or temporary stationing of military, naval and military air units; military training in any form; and the production of war material. This does not

⁸¹ DINSTEIN Y. (2001), *War, Aggression and Self Defense*, pp. 20

⁸² Treaty of Peace with Italy, signed at Paris, on 10 February 1947, <https://reparations.qub.ac.uk/assets/uploads/m-ust000004-0311.pdf>

prohibit internal security personnel restricted in number to meeting tasks of an internal character and equipped with weapons which can be carried and operated by one person, and the necessary military training of such personnel.”

Στο κλασικό εγχειρίδιο του διεθνούς δικαίου, των αρχών του 20ού αιώνα, ο Oppenheim ορίζει την αποστρατιωτικοποίηση ως:

*“..an agreement between two or more states to refrain from constructing fortifications or maintaining armed forces in a given area with a view to improving mutual security and preventing border incidents.”*⁸³

Παρατηρούμε λοιπόν πως οι διαθέσιμοι ορισμοί, έχουν προκύψει μέσα από μία πρακτική εφαρμογή του θεσμού της αποστρατιωτικοποίησης. Η απουσία γενικού κανόνα διεθνούς δικαίου δεν διευκολύνει την εξαγωγή συμπερασμάτων σε θεωρητικό επίπεδο, ωστόσο μέσω των συμβατικών κειμένων δύναται να διαμορφωθεί ένα γενικό πλαίσιο κατανόησης της αποστρατιωτικοποίησης ως καθεστώ. Η αποστρατιωτικοποίηση στην υπόσταση της αποτελεί ξεκάθαρα ένα νομικό καθεστώς το οποίο όμως έχει ποικίλο περιεχόμενο και λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες καταστάσεις ανά περίπτωση.

Η αποστρατιωτικοποίηση ως καθεστώς δημιουργήθηκε βάσει των αναγκών που υπήρχαν μια συγκεκριμένη περίοδο, σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Ο χρόνος εφαρμογής της δείχνει στην πλειονότητα των περιπτώσεων να είναι συγκεκριμένος, ωστόσο εγείρονται ερωτήματα ως προς το ζήτημα του χρονικού προσδιορισμού. Επιπρόσθετα ένα καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης λαμβάνει χώρα με σκοπό την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και την αποκατάσταση της ειρήνης μεταξύ των κρατών, συνήθως επιβαλλόμενο από τους νικητές μιας ένοπλης σύρραξης και αφορά την περίοδο της ειρήνης.

6.3 Οι στόχοι του θεσμού της αποστρατιωτικοποίησης

Στόχος του θεσμού της αποστρατιωτικοποίησης είναι η μείωση της έντασης και η αποφυγή των συγκρούσεων, κατά μήκος των συνόρων δύο κρατών, με τον περιορισμό ή την απαγόρευση διατήρησης στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή.

---

⁸³ OPPENHEIM's International Law, Vol. II, (1952), (eds. by Lauterpacht), Longmans-Green and Co, London, United Kingdom, 7th ed.

Παράδειγμα αποτελεί η συμφωνία αποστρατιωτικοποίησης της περιοχής του Κασμίρ μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν το 1949, υπό την επίβλεψη του Συμβουλίου Ασφαλείας με ειδικό απεσταλμένο των ΗΕ.⁸⁴ Επίσης, ένα ακόμα παράδειγμα αποτελεί η Στρατιωτική Συμφωνία Ανακωχής μεταξύ Ισραήλ και Συρίας του 1949 και πάλι με τη μεσολάβηση των ΗΕ, δημιουργώντας στην περίπτωση αυτή τρεις αποστρατιωτικοποιημένες ζώνες στα σύνορα των δύο χωρών, στα υψίπεδα του Γκολάν.⁸⁵

Ένας άλλος στόχος της αποστρατιωτικοποίησης είναι η μείωση της πιθανότητας ξαφνικής επίθεσης, καθώς με την έλλειψη στρατιωτικών μέσων μειώνεται η δυνατότητα άμεσης και αιφνίδιας επίθεσης. Ο συγκεκριμένος στόχος σε κάποιο βαθμό καθίσταται αβάσιμος στη σύγχρονη εποχή λόγω τεχνολογικής προόδου των στρατιωτικών μέσων/όπλων. Ωστόσο, η αποφυγή μιας κλιμάκωσης είναι δυνατό να επιτευχθεί όταν και τα δύο μέρη τηρούν τη συμφωνία.

Η απαγόρευση διατήρησης ενόπλων δυνάμεων σε μια θαλάσσια συνοριακή περιοχή επιλέγεται με στόχο τη δημιουργία συνθηκών ασφάλειας για την ανεμπόδιστη διακίνηση αγαθών μέσω της ναυσιπλοΐας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα Στενά του Βοσπόρου και των Δαρδανελίων με το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης που ορίστηκε με τη Συνθήκη των Σεβρών (1920), εφαρμόστηκε με τη Συνθήκη της Λωζάννης (1923) και καταργήθηκε με τη Συνθήκη του Μοντρέ (1936).

6.4 Εδαφική κυριαρχία v. αποστρατιωτικοποίηση

Στο διεθνές δίκαιο αναγνωρίζονται τέσσερις τύποι εδαφικού καθεστώτος:

- α) έδαφος που υπόκειται στην κυριαρχία ενός μόνο κράτους,
- β) έδαφος που έχει το δικό του καθεστώς και δεν ανήκει στην κυριαρχία κανενός κράτους,
- γ) έδαφος που μπορεί να αποκτηθεί από κράτος αλλά που δεν μπορεί να υπαχθεί στην κυριαρχία του ή *res nullius*,
- δ) *res communis*, δηλαδή εδάφη τα οποία δεν ανήκουν σε κανέναν αλλά μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους.⁸⁶

⁸⁴ S/RES/80 (1950), <https://digitallibrary.un.org/record/112024>

⁸⁵ Armistice Agreement between Israel and Syria, 1948', UNTS, Vol. 42, No. 657, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20SY_490720_Israeli-Syrian%20General%20Armistice%20Agreement.pdf

⁸⁶ Oppenheim's International Law, Vol I, *ibid.*, pp. 125-134

Κάθε κράτος έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα και δικαιοδοσία επί της εδαφικής του κυριαρχίας η οποία είναι ανώτερη από περιορισμούς σε μορφή συμβατικών δεσμεύσεων και υποχρεώσεων, αναφορικά με το δικαίωμα και την δυνατότητα του κράτους να διατηρεί ένοπλες δυνάμεις ώστε να εξασφαλίζει την εθνική ανεξαρτησία - κυριαρχία, αλλά και την επιβίωση του⁸⁷. Παράδειγμα αποτελεί η αποστρατιωτικοποιημένη περιοχή του αρχιπελάγους Σβάλμπαρντ το οποίο ανήκει στη Νορβηγία και η οποία ασκεί πλήρη κυριαρχία και έλεγχο στην περιοχή αναγνωρίζοντας ως συμβατική υποχρέωση μόνο ό,τι αφορά στην εγκατάσταση ναυτικών βάσεων για πολεμικούς σκοπούς και όχι γενικότερα σε οποιαδήποτε στρατιωτική δραστηριότητα στην περιοχή⁸⁸. Σε κάθε περίπτωση οποιαδήποτε συμβατική δέσμευση σχετική με το θεσμό της αποστρατιωτικοποίησης διέπεται από τη Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών (1969), η οποία παρέχει κατευθυντήριες οδηγίες για θέματα ερμηνείας, οπότε κάθε περίπτωση δύναται να μελετάται και να ερμηνεύεται ξεχωριστά δεδομένων των κατά περίπτωση γεωγραφικών και πολιτικών συνθηκών και των θεμάτων επί της εδαφικής κυριαρχίας που προκύπτουν.

6.4 Χρονικός προσδιορισμός της αποστρατιωτικοποίησης

Όπως προαναφέρθηκε, τα καθεστάτα αποστρατιωτικοποίησης δύνανται να έχουν μια συγκεκριμένη διάρκεια ζωής ή να μην περιγράφουν χρονικό όριο, το οποίο είναι και το πιο σύνηθες όπως προκύπτει από τα ιστορικά συμβατικά κείμενα. Ωστόσο, υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις στις οποίες τα κράτη με επιχείρημα τη θεμελιώδη αλλαγή των περιστάσεων καταργούσαν το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης που προέβλεπαν παλαιότερες συνθήκες (*rebus sic stantibus*).

Το 1933 στη Συνδιάσκεψη της Γενεύης η Τουρκία αιτήθηκε την τροποποίηση του καθεστώτος των Στενών που ίσχυε από την Συνθήκη της Λωζάννης του 1923. Σε συνέχεια, το 1935 ο Τούρκος υπουργός στο Συμβούλιο της ΚτΕ υποστήριξε την επιτακτική παύση του καθεστώτος των Στενών για λόγους ασφάλειας και εξαιτίας του

---

⁸⁷ Ροζάκης Χ., Τούντα Φεργάδη Α., Μανωλοπούλου Βαρβιτσιώτη Κ., Ιωάννου Ε., (1977) *Η αποστρατιωτικοποίηση των ελληνοτουρκικών συνόρων*, Πάντειος, Αθήνα

⁸⁸ Norwegian Ministry of Justice and the Police, Report No. 9 (1999- 2000) και Report No. 22 (2008-2009) to the Storting Concerning Svalbard.

https://www.regjeringen.no/contentassets/e70b04df32ad45f483f2619939c5636d/en-gb/pdfs/stm200820090022000en_pdfs.pdf

τεταμένου κλίματος που επικρατούσε εκείνη την περίοδο.⁸⁹ Τα συμβαλλόμενα κράτη δέχτηκαν το αίτημα της Τουρκίας και με τη Συνθήκη του Μοντρέ το 1936 άλλαξε το καθεστώς των Στενών.

Αντίστοιχα η Ιταλία μετά το τέλος του Β' Π.Π. και μετά την είσοδό της στο ΝΑΤΟ (1949) και τα ΗΕ (1955), προχώρησε σε διακοίνωση προς τα συμβαλλόμενα κράτη της Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων (1947) με την οποία απαιτούσε την παύση του καθεστώτος αποστρατιωτικοποίησης θεωρώντας ότι, ως αναγνωρισμένο πλέον μέλος της Βορειοατλαντικής συμμαχίας και των ΗΕ, είχε επέλθει αλλαγή των συνθηκών που εξυπηρετούσαν οι περιορισμοί της αποστρατιωτικοποίησης του παρελθόντος.⁹⁰ Ομοίως και η Γερμανία.

Το Άρθρο 9 του ιαπωνικού συντάγματος του 1946⁹¹, αναφέρει ότι ο ιαπωνικός λαός αποκηρύσσει για πάντα τον πόλεμο ως κυρίαρχο δικαίωμα και την απειλή ή τη χρήση βίας ως μέσο επίλυσης διεθνών διαφορών, καθώς και τη διατήρηση ενόπλων δυνάμεων. Ωστόσο, η Ιαπωνία δεν αποτελεί μια αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη, καθώς διατηρεί ένοπλες δυνάμεις στις οποίες έχει δώσει τον τίτλο *“exclusively defense oriented forces”*⁹², αλλά και σημαντικές δυνάμεις των ΗΠΑ εδρεύουν στη χώρα του Ανατέλλοντος Ηλίου. Όταν αυτές οι δυνάμεις αμφισβητήθηκαν ως παραβίαση του Άρθρου 9, τα ιαπωνικά δικαστήρια αποφάνθηκαν ότι η Ιαπωνία διατηρεί το δικαίωμα της στη νόμιμη άμυνα, οπότε αυτές οι δυνάμεις απαιτούνται ώστε η χώρα να μπορεί να αμυνθεί σε περίπτωση επίθεσης⁹³.

Διαφαίνεται ότι ο θεσμός της αποστρατιωτικοποίησης είναι πρόσκαιρος από το γεγονός ότι σε αρκετές περιπτώσεις, παρά την εφαρμογή του, δεν κατάφερε να εμποδίσει την αναζωπύρωση της έντασης μεταξύ κρατών. Από την άλλη πλευρά, σε

---

⁸⁹ Actes de la Conférence de Montreux concernant le régime des Détroits, 22 Juin- 20 Juillet 1936. Compte Rendu des séances plénières et procès-verbal des débats du comité technique,

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k54482237.texteImage>

⁹⁰ Smith, E. (1989). From Disarmament to Rearmament: The United States and the Revision of the Italian Peace Treaty of 1947. *Diplomatic History*, 13(3), 359-382. Retrieved February 3, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/24911750>

⁹¹ The constitution of Japan. Article 9. Renunciation of war. *“Aspiring sincerely to an international peace based on justice and order, the Japanese people forever renounce war as a sovereign right of the nation and the threat or use of force as means of settling international disputes. In order to accomplish the aim of the preceding paragraph, land, sea, and air forces, as well as other war potential, will never be maintained. The right of belligerency of the state will not be recognized.”*

⁹² Ministry of Foreign Affairs of Japan,

<https://www.mofa.go.jp/policy/security/defense96/capability.html>

⁹³ Auer, J. E. (1990). *Article Nine of Japan's Constitution: From Renunciation of Armed Force “Forever” to the Third Largest Defense Budget in the World*. *Law and Contemporary Problems*, 53(2), 171-187. <https://doi.org/10.2307/1191849>

αρκετές περιπτώσεις η παύση ενός καθεστώσ αποστρατιωτικοποίησης επήλθε μέσα από συμφωνίες ανακωχής και ειρηνικού διακανονισμού ή ακόμα και μετά από απόφαση του Σ.Α., όπως για παράδειγμα ορίστηκε με το S/RES/1490/2003 Ψήφισμα μεταξύ Ιράκ και Κουβέιτ όπου κρίθηκε ως μη απαραίτητη και έληξε⁹⁴.

Συμπερασματικά, η ιστορία δείχνει πως κάθε περίπτωση είναι διαφορετική και οι διεθνείς γεωπολιτικές συνθήκες και πολιτικές σκοπιμότητες κάθε εποχής, επηρεάζουν αντίστοιχα και τα καθεστάτα αποστρατιωτικοποίησης. Για αυτόν το λόγο, παρά τις διατάξεις των συμβατικών κειμένων, ενίοτε τα συμβαλλόμενα μέρη παραιτούνται από τις συμβατικές τους υποχρεώσεις, βάσει των σύγχρονων περιστάσεων. Ακόμα και αν η διάρκεια ενός καθεστώτος αποστρατιωτικοποίησης δεν περιγράφεται ρητά, αυτό δεν σημαίνει ότι είναι αδύνατο να μεταβληθεί σύμφωνα με τις εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον και πάντα με γνώμονα τις αρχές και το πνεύμα του διεθνούς δικαίου.

6.4 Το δικαίωμα στη νόμιμη άμυνα

Η Νόμιμη Άμυνα ως δικαίωμα στην ατομική και συλλογική άμυνα ενάντια σε ένοπλη επίθεση -όπως περιγράφεται στο Άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών- αποτελεί τη σημαντικότερη εξαίρεση του κανόνα απαγόρευσης χρήσης βίας στο διεθνές δίκαιο, όπως αυτή ορίζεται στο Άρθρο 2(4).

Το 1945, με το Άρθρο 51 του Χάρτη ΗΕ δημιουργείται το δικαίκο υπόβαθρο για τον προσδιορισμό της νόμιμης άμυνας και των χαρακτηριστικών που την περιγράφουν.

“Nothing in the present Charter shall impair the inherent right of individual or collective self-defence if an armed attack occurs against a Member of the United Nations, until the Security Council has taken measures necessary to maintain international peace and security. Measures taken by Members in the exercise of this right of self-defence shall be immediately reported to the Security Council and shall not in any way affect the authority and responsibility of the Security Council under the present Charter to take at any time such action as it deems necessary in order to maintain or restore international peace and security.”

---

⁹⁴ S/RES/1490/ 2003, <https://digitallibrary.un.org/record/498521>

Το Άρθρο 51 σχετίζεται εννοιολογικά και με το Άρθρο 2(4) του Χάρτη το οποίο αναφέρει:

“All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations.”

Η ύπαρξη της ένοπλης επίθεσης είναι “*conditio sine qua non*” για τη νόμιμη άμυνα, και αποτελεί δικαίωμα του κράτους που δέχεται την ένοπλη επίθεση.⁹⁵ Η προσπάθεια των κρατών να ερμηνεύσουν τη νόμιμη άμυνα μέσα από αποφάσεις και συμβατικά κείμενα, εκτός του Χάρτη, δημιουργεί δυσκολίες στον ακριβή προσδιορισμό της, ειδικά όσον αφορά σε υποθέσεις νέας μορφής χρήσης βίας. Η νέα, άυλη διάσταση των συρράξεων επιφέρει αλλαγές, στην αντίληψη του εννοιολογικού περιεχομένου της χρήσης βίας και της απειλής χρήσης βίας από τα κράτη. Σε παγκόσμιο επίπεδο, τα βασικά ζητήματα που προκύπτουν είναι η αλλοίωση ή η προσπάθεια αλλοίωσης των εννοιών «*ένοπλη επίθεση*» και «*νόμιμη άμυνα*», καθώς και η απροσδιοριστία του “*belligerent intent*” στις σύγχρονες συρράξεις.⁹⁶

Η υπόθεση Caroline (1837)⁹⁷ είναι από τις πρώτες και σημαντικές περιπτώσεις όπου τέθηκαν τα κριτήρια αναγκαιότητας και αναλογικότητας της νόμιμης άμυνας, ανάμεσα σε δύο ισχυρά κράτη. Ουσιαστικά, το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας αποκτά δικαυκό ύφος στο περιστατικό Caroline.⁹⁸ Η Caroline case θεωρείται επιπλέον ως ένα σημαντικό διεθνές νομικό επεισόδιο σχετικά με την αποτρεπτική άμυνα (preemptive self-defence). Η δήλωση του Αμερικάνου Webster στον Άγγλο Λόρδο Ashburton:

*“...necessity of self-defence, instant, overwhelming, leaving no choice of means, and no moment for deliberation...”*⁹⁹,

αποτελεί σημαντική ανάλυση αναφορικά με την αναλογικότητα στη χρήση βίας για αυτοάμυνα ενάντια σε «επικείμενες» απειλές.

---

⁹⁵ ICJ Report (1986), *Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA)*, para.195

⁹⁶ Ibid Μαρούδα Μ.-Ντ.

⁹⁷ Jennings R.Y. (1938), *The Caroline and McLeod Cases. The American Journal of International Law*, 32(1), pp.82-99, <https://www.jstor.org/stable/i311982>

⁹⁸ Ibid Jennings R.Y., pp.83

⁹⁹ Ibid Jennings R.Y., pp.88

Το δικαίωμα στη νόμιμη άμυνα αναφέρεται στη διεθνή νομολογία ως φυσικό δικαίωμα. Αυτό σημαίνει ότι δεν δημιουργείται ένα εκ νέου δικαίωμα, αλλά αναγνωρίζεται ως δικαίωμα που προϋπάρχει¹⁰⁰. Στην πραγματικότητα το δικαίωμα στη νόμιμη άμυνα είναι κανόνες εθιμικού δικαίου, δηλαδή αναγνωρίζεται ως δίκαιο που προϋπήρχε του δικαιώματος όπως περιγράφεται στο Χάρτη ΗΕ¹⁰¹. Αυτή η άποψη γίνεται αντιληπτή στην απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης στην υπόθεση της Νικαράγουα¹⁰² :

“...it is hard to see how the natural or inherent right of self-defense can be other than of a customary nature, even if its present content has been confirmed and influenced by the Charter...the Court has before it, in the Counter-Memorial on jurisdiction and admissibility filed by the United States, the assertion that the United States, pursuant to the inherent right of individual and collective self defence...”¹⁰³.

Όπως επίσης και στη Γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης για τα πυρηνικά όπλα όπου σημειώνεται πως το δικαίωμα αυτό είναι θεμελιώδες:

“Furthermore, the Court cannot lose sight of the fundamental right of every State to survival, and thus its right to resort to self-defence, in accordance with Article 51 of the Charter. when its survival is at stake”¹⁰⁴

Αλλά και το ο Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου το 2017 τονίζει ότι το Άρθρο 51 συμπληρώνεται από το εθιμικό δίκαιο:

“Article 51 of the United Nations Charter as supplemented by customary international law adequately governs the exercise of the right of individual and collective self-defence.”¹⁰⁵

---

¹⁰⁰ Goodrich L. M., Hambo E. and Simons A. P., (1969), *Charter of the United Nations Commentary and Documents* 3rd and rev (ed.), pp.344.

¹⁰¹ Αντωνόπουλος Κ., Μαγκλιβέρας Κ., (2014), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2η έκδοση, , παρ. 1314, σελ. 699.

¹⁰² *Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA)* ICJ Rep. (1986) para.176.

¹⁰³ *Ibid*, para 126.

¹⁰⁴ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion*, ICJ Rep. 1996, 226, 245, 263, para.96.

¹⁰⁵ INSTITUT DE DROIT INTERNATIONAL 10A RESOLUTION EN Session de Santiago – 2007 27 October 2007 10ème Commission TENTH COMMISSION Present Problems of the Use of Armed Force in International Law A. Self-defence Rapporteur: M. Emmanuel Roucouas .

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως καταδεικνύει η διεθνής πρακτική από το παρελθόν μέχρι σήμερα, οι αποστρατιωτικοποιημένες περιοχές αποτέλεσαν κατά κύριο λόγο έναν προσωρινό θεσμό, ενώ κάποιες οι οποίες είχαν μεγαλύτερη διάρκεια σχετίζονταν με συγκεκριμένες πολιτικές συγκυρίες. Το αν μια μόνιμα αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη είναι συμβατή με το διεθνές δίκαιο είναι ένα δύσκολο ερώτημα, καθώς το εγγενές δικαίωμα ενός κράτους στη νόμιμη άμυνα, όπως αναγνωρίζεται στο Άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών¹⁰⁶, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μια μόνιμα αποστρατιωτικοποιημένη περιοχή είναι ασυμβίβαστη με το δικαίωμα αυτό¹⁰⁷. Παρόλο που ένα καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης μπορεί να επιφέρει σταθερότητα και ασφάλεια ανάμεσα σε γειτονικά κράτη, για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, η μονιμοποίηση του καθεστώτος φαίνεται ότι δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από ότι λύσεις, ειδικά εάν ένα από τα συνορεύοντα κράτη αναπτύξει στρατιωτικό πλεονέκτημα. Μια τέτοια αλλαγή αποτελεί μια «ουσιώδη παραβίαση», επιτρέποντας στο άλλο μέρος να αποχωρήσει ή να καταγγείλει το συμβατικό κείμενο.¹⁰⁸ Θεμελιώδης αρχή για την ύπαρξη καθεστώτων αποστρατιωτικοποίησης, όταν αυτά δεν συνοδεύονται από διεθνείς εγγυήσεις, αποτελεί η λειτουργία τους σε περιβάλλον ειρήνης και ασφάλειας. Όταν το περιβάλλον παύει να είναι ειρηνικό ή όταν υπάρχει απειλή χρήσης βίας εναντίον συμβαλλόμενου κράτους, αυτό σηματοδοτεί μία θεμελιώδη αλλαγή των περιστάσεων, όπως αυτή εννοείται από το Άρθρο 62 της Σύμβασης της Βιέννης.¹⁰⁹

Η Τουρκία το 1974, εισβάλλοντας στην Κύπρο, εκδηλώνει μια ξεκάθαρα επιθετική ενέργεια, όπως ορίζεται από το Άρθρο 2(4) του Χάρτη, που πλήττει όλον τον ελληνισμό. Ταυτόχρονα με την εισβολή στην Κύπρο, ξεκινά μια σειρά αμφισβητήσεων στο Αιγαίο και απειλεί με πόλεμο την Ελλάδα -αυτό που ο Χάρτης ονομάζει απειλή χρήσης βίας- σε περίπτωση διεύρυνσης των ελληνικών χωρικών υδάτων πέραν των 6

---

¹⁰⁶ United Nations Charter, Article 51: “Nothing the present Charter shall impair the inherent right of individual or collective self-defense if an armed attack occurs against a Member of the United Nations, until the Security Council has taken the measures necessary to maintain international peace and security.”

¹⁰⁷ Hellenic Ministry of Foreign Affairs: “The right of legitimate defense, one of the fundamental rights of the international legal order, possesses the character *jus cogens*. Article 103 of the U.N Charter states that the right of legitimate defense contained in Article 51 overrides any conventional obligation to the contrary.”

¹⁰⁸ Vienna Convention on the Law of Treaties, 23 May 1969, https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf

¹⁰⁹ Ibid

ναυτικών μιλίων. Εξίσου παράνομα, με τη NOTAM 714 προσπαθεί να επεκτείνει το τουρκικό FIR μέχρι το μέσον του Αιγαίου. Τέλος, συγκροτεί τη στρατιά του Αιγαίου, ακριβώς απέναντι από τα ελληνικά νησιά και μάλιστα ειδικά προετοιμασμένη και εφοδιασμένη για αποβατικές ενέργειες.

Από τα παραπάνω, γίνεται απολύτως κατανοητό πως δεν υφίσταται ειρηνική και ασφαλής κατάσταση στην περιοχή των θαλάσσιων συνόρων με την Τουρκία, ώστε να είναι λειτουργική και χρήσιμη η αποστρατιωτικοποίηση των ελληνικών νησιών, πόσο μάλλον όταν η γειτονική χώρα πέραν των εκφρασμένων, στο δημόσιο και πολιτικό λόγο, επεκτατικών βλέψεων και των άλλων μονομερών εκβιαστικών πρακτικών, είναι υπεύθυνη για την πρόκληση θερμού επεισοδίου στις βραχονησίδες Ίμια το 1996 και για την εκτεταμένη ένταση το καλοκαίρι του 2020. Η διασφάλιση της ελληνικής κυριαρχίας επί των απειλούμενων νησιών, προϋποθέτει αναπόφευκτα την άρση του καθεστώτος αποστρατιωτικοποίησης που τα βαρύνει. Η νόμιμη άμυνα, για την προάσπιση της κυριαρχίας (αιγιαλίτιδα ζώνη) και των κυριαρχικών δικαιωμάτων (υφαλοκρηπίδα), ως κανόνας *jus cogens* έχει αυξημένη νομική ισχύ και υπερισχύει έναντι όλων των άλλων διεθνών κανόνων. Επιπλέον, το Άρθρο 103 του Χάρτη αναφέρει πως τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που ορίζει ο Χάρτης υπερτερούν έναντι των δεσμεύσεων λοιπών συμβατικών κειμένων, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση η δέσμευση της αποστρατιωτικοποίησης. Επιπλέον, η θεμελιώδης αλλαγή των περιστάσεων “*rebus sic stantibus*” στην περιοχή του Αιγαίου υπό το πρίσμα της ελληνοτουρκικής διένεξης όχι μόνο δικαιολογεί τη μη εφαρμογή της αποστρατιωτικοποίησης, ακόμα περισσότερο υπαγορεύει την παύση της.

Μια υπεραπλουστευμένη, ωστόσο σημαντική, λογική διαπίστωση που θα πρέπει να καταγραφεί είναι πως θεωρητικά και πρακτικά το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης των ελληνικών νησιών του ανατολικού Αιγαίου, παύει να έχει λόγο ύπαρξης από τη δημιουργία του NATO και έπειτα -ή ακόμα πιο συγκεκριμένα κατόπιν της προσχώρησης Ελλάδας και Τουρκίας στη Συμμαχία- καθώς νομοτελειακά αντίκειται στο πνεύμα και στο πλαίσιο της ουσιαστικής και πλήρους συμμετοχής των δύο χωρών σε μια κοινή στρατηγική συμμαχία. Να θυμηθούμε ότι στο πλαίσιο αυτό έπαψε να ισχύει το αποστρατιωτικοποιημένο καθεστώς για τα ιταλικά νησιά Pantelaria, Lampedusa, Lampione και Linosa, καθώς και για τη Δυτική Γερμανία, αλλά και αντίστοιχα στη συμμαχία του Συμφώνου της Βαρσοβίας για τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Ανατολική Γερμανία, την Ουγγαρία και τη Φινλανδία.

Η στάση του NATO στο ζήτημα της αποστρατιωτικοποίησης ήταν σχεδόν πάντα ουδέτερη. Στο πλαίσιο της ελληνοτουρκικής διένεξης, αυτή η ουδέτερη στάση φαίνεται τελικά να καταλήγει σε μεροληπτική στάση υπέρ της Τουρκίας, γεγονός παράδοξο, δεδομένης της στρατηγικής σημασίας των ελληνικών νησιών του ανατολικού Αιγαίου για τη Συμμαχία και ειδικά εφόσον η Τουρκία προβάλλοντας συνεχώς αντιρρήσεις στο σχεδιασμό νατοϊκών ασκήσεων στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου, λειτουργεί ως τροχοπέδη στην εξέλιξη των επιχειρησιακών δυνατοτήτων και των εποικοδομητικών συνεργασιών.

Επιπρόσθετα, η μονομερής απαίτηση της Τουρκίας για αποστρατιωτικοποίηση των νησιών σε επίπεδο Συμμαχίας, αποτελεί ακόμα ένα παράδοξο, δεδομένου ότι κατά τη διάρκεια διεθνών κρίσεων στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, ένας μεγάλος αριθμός στρατιωτικών εγκαταστάσεων, ο εθνικός εναέριος χώρος και τα χωρικά ύδατα της Ελλάδας -συμπεριλαμβανομένων των νησιών του ανατολικού Αιγαίου- χρησιμοποιήθηκαν και χρησιμοποιούνται από συμμαχικές δυνάμεις, εντός ή εκτός νατοϊκού πλαισίου, για την εκτέλεση στρατιωτικών επιχειρήσεων.¹¹⁰

Σε αυτό το επιχείρημα αξίζει να προστεθεί και η οπτική του διεθνούς δικαίου σχετικά με το *state practice* και το εθιμικό διεθνές δίκαιο, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Από τη στιγμή που η πρακτική των κρατών διαμορφώνει σε μεγαλύτερο βαθμό τους κανόνες εθιμικού δικαίου σε σχέση με την πρακτική των διεθνών οργανισμών, θα πρέπει λοιπόν να συνυπολογιστεί η συνεχής παρουσία και συμμετοχή -ειδικά τα τελευταία χρόνια- συμμαχικών δυνάμεων, που εκπροσωπούν κράτη, σε ασκήσεις και συνεργασίες στα αεροδρόμια και τον εναέριο χώρο των νησιών του ανατολικού Αιγαίου, πολύ περισσότερο από την εξαίρεση των εν λόγω νησιών από ασκήσεις της Συμμαχίας κατά το παρελθόν. Επιγραμματικά, μόνο το 2021, έλαβαν χώρα οι ασκήσεις «Hνίοχος 2021» (συμμετοχή: ΗΠΑ, Γαλλία, ΗΑΕ, Ισπανία, Ισραήλ, Κύπρος, κλπ.), “Stolen Cerberus VIII” (ΗΠΑ), “Skyros 2021” (Γαλλία). Μάλιστα, κάθε κοινή άσκηση με κράτος μέλος της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας εκτελείται σύμφωνα με τα πρότυπα του NATO, ως προς τη συνεργασία και τη σχεδίαση, κάτι που ενισχύει το επιχείρημα και από την πλευρά της πρακτικής διεθνούς οργανισμού.

Σύμφωνα με τον επίσημο κυβερνητικό λόγο, η μόνη διαφορά που επιδέχεται δικαιοδοτικής αντιμετώπισης και επίλυσης αφορά στο ζήτημα της οριοθέτησης της

---

¹¹⁰ Στρατιωτικές επιχειρήσεις σε Ιράκ, Λιβύη, Αφγανιστάν, Συρία κλπ.

υφαλοκρηπίδας. Η πολιτική και ακαδημαϊκή κοινότητα αντιμετωπίζει το ζήτημα της αποστρατιωτικοποίησης τόσο ως πολιτικό όσο και ως νομικό. Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης έχει επιβεβαιώσει, στην υπόθεση Lockerbie 1992, τη μη αποδοχή της διάκρισης μεταξύ πολιτικών και νομικών διαφορών καθώς διευκρίνισε ότι ουσιαστικά η διάκριση αυτή αφορά τον τρόπο επίλυσης και όχι τη φύση μιας διαφοράς¹¹¹. Η Ελλάδα οφείλει να αποβλέπει σε μια πιθανή μελλοντική *de jure* άρση των καθεστώτων αποστρατιωτικοποίησης, ενισχύοντας συνεχώς τα νομικά και πολιτικά επιχειρήματά της και διατηρώντας την *de facto* άρση των καθεστώτων όπως πράττει τα τελευταία 50+ χρόνια, καθώς η στρατιωτικοποίηση των νησιών της χώρας αποτελεί κρίσιμο πυλώνα της εθνικής κυριαρχίας και ούτως ή άλλως συνεπικουρείται από το πνεύμα των κανόνων του διεθνούς δικαίου. Επιπρόσθετα, οφείλει να ενισχύει την αμυντική της ικανότητα σε συνδυασμό με τις συνεργασίες στρατηγικού χαρακτήρα καθώς αμφότερες αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανεξαρτησία και την αυτοδιάθεση ενός έθνους, αλλά και για τη δημιουργία ενός στιβαρού διαπραγματευτικού υπόβαθρου¹¹².

Στη σύγχρονη πραγματικότητα η μόνη χρήσιμη και ουσιαστική μορφή καθεστώτος αποστρατιωτικοποίησης εμφανίζεται κατά κύριο λόγο σε χώρες που πλήττονται από εμφύλιες (ή μη) ένοπλες συρράξεις και οι αποστρατιωτικοποιημένες περιοχές αποτελούν ουσιαστικά ζώνες ουδετερότητας οι οποίες δημιουργούνται από τις ειρηνευτικές δυνάμεις στο πλαίσιο προστασίας των αμάχων. Η σύγχρονη ορολογία αναφέρεται σε αυτές ως ζώνες αφοπλισμού (*disarmament zones*)¹¹³

Οι σύγχρονες ζώνες αφοπλισμού έχουν ξεκάθαρο ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα, αλλά και γεωγραφικό - χρονικό προσδιορισμό, καθώς αφορούν μια συγκεκριμένη γεωγραφική ζώνη και για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα -όσο δηλαδή απαιτεί μία ένταση ή μία ένοπλη σύρραξη που βρίσκεται σε εξέλιξη- και δεν έχουν σκοπό να παγιωθούν απλά και μόνο για να εξυπηρετήσουν μονομερείς πολιτικούς, διπλωματικούς και στρατιωτικούς σχεδιασμούς οι οποίοι στην πραγματικότητα αποσκοπούν σε οφέλη εκ διαμέτρου αντίθετα με το πνεύμα που εξυπηρετεί ο θεσμός στην ουσία του, δηλαδή την επίτευξη της ειρήνης.

---

¹¹¹ Περράκης Σ., (2002), *Αιγαίο. Εξελίξεις και προοπτικές επίλυσης των ελληνοτουρκικών διενέξεων*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 129

¹¹² Υφαντής Κ., (2021), *Σε αναζήτηση του αυτονόητου στα εθνικά θέματα*, Liberal, 8 Οκτωβρίου, <https://www.liberal.gr/diplomacy/se-anazitisi-tou-autonoitou-sta-ethnika-themata/406823>

¹¹³ United Nations Office of Disarmament Affairs (UNODA), <https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/un-office-of-disarmament-affairs/>.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

ΘΕΣΜΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

A/RES/2222 (XXI). *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies*,

<https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html>

A/73/556, (2018) *Report of the International Law Commission on the work of its seventieth session*, [https://documents-dds-](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/376/74/PDF/N1837674.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/376/74/PDF/N1837674.pdf?OpenElement](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/376/74/PDF/N1837674.pdf?OpenElement)

A/RES/73/203, (2019) *Identification of customary international law*, [https://documents-dds-](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/457/41/PDF/N1845741.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/457/41/PDF/N1845741.pdf?OpenElement](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/457/41/PDF/N1845741.pdf?OpenElement)

Actes de la Conférence de Montreux concernant le régime des Détroits, 22 Juin- 20 Juillet 1936. Compte Rendu des séances plénières et procès-verbal des débats du comité technique,

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k54482237.texteImage>

Armistice Agreement between Israel and Syria, 1948, UNTS, Vol. 42, No.

657, [https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20SY490720 Israeli-Syrian%20General%20Armistice%20Agreement.pdf](https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20SY490720%20Israeli-Syrian%20General%20Armistice%20Agreement.pdf)

Byrnes-Dragoumis Conversation, October 1, 1946, Memorandum of Conversation by the Director of the Office of European Affairs (Matthews), United States Department of State, Foreign Relations of the United States, Paris Peace Conference: proceedings, 1946,

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1946v03/d276>

Britannica, “*Peace of Constantinople, Russia-Turkey (1700)*”,

<https://www.britannica.com/topic/Peace-of-Constantinople-Russia-Turkey-1700>

Britannica, “*Treaty of Paris (1763)*”,

<https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Paris-1763>

Britannica, “*Treaty of Bucharest (1812)*”,
<https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Bucharest-1812>

Britannica, “*Rush–Bagot Agreement, United States–United Kingdom (1817)*”,
<https://www.britannica.com/event/Rush-Bagot-Agreement>

Britannica, “*Treaty of Portsmouth (1905)*” *Encyclopedia Britannica*,
<https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Portsmouth>

Charter of the United Nations, 26 June 1945, <https://www.un.org/en/charter-united-nations/>

Convention Relating to the Non-Fortification and Neutralisation of the Aaland Islands, Oct. 20, 1921, 1922 *L.N.T.S.* 213, reprinted in Gardberg

Convention Relating to the Regime of the Straits, 1923,
<http://www.hri.org/docs/straits/convention.html>

Convention between Italy and Turkey for the Delimitation of the Territorial Waters between the coasts of Anatolia and the island of Castellorizo, signed at Ankara, January 4, 1932’, *LNTS*, 1933, No 3191,
<http://www.greece.org/hellas/treaty.html>

“Dissolution de L’Union Suèdo-Norvègienne. Traitées du 29 octobre, 1905 Procès-verbal de signature, dressé à Stockholm le 26 octobre, 1905” (1907) *American Journal of International Law*. Cambridge University Press, 1(S2), pp. 167–179. doi: 10.2307/2212376. διαθέσιμο στη δνση <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/abs/dissolution-de-lunion-suedonorvegienne-traitees-du-29-octobre-1905-procesverbal-de-signature-dresse-a-stockholm-le-26-octobre-1905/9AE69F3178399629835764457D0EC53B>
<https://www.jstor.org/stable/2213873?refreqid=excelsior%3Aff5317ab489417ffea61ef88f1f1aec9>

Declarations Recognizing As Compulsory The Jurisdiction Of The International Court Of Justice Under Article 36, Paragraph 2, Of The Statute Of The Court, 1993,
<https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20I/I-4.en.pdf>

Declarations recognizing the jurisdiction of the Court as compulsory, 2015,
<https://www.icj-cij.org/en/declarations/gr>

“Dissolution de L’Union Suèdo-Norvégienne. Traitées du 29 octobre, 1905
Procès-verbal de signature, dressé à Stockholm le 26 octobre, 1905”
(1907) *American Journal of International Law*. Cambridge University
Press, 1(S2), pp. 167–179. doi: 10.2307/2212376.

<https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/abs/dissolution-de-lunion-suedonorvegienne-traitees-du-29-octobre-1905-proces-verbal-de-signature-dresse-a-stockholm-le-26-octobre-1905/9AE69F3178399629835764457D0EC53B>

ICJ Report (1986), *Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA*

Legal Status of Eastern Greenland (Den. v. Nor.), 1933 P.C.I.J. (ser. A/B) No. 53 (Apr.5),

http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1933.04.05_greenland.htm

Norwegian Ministry of Justice and the Police, Report No. 9 (1999- 2000) και Report No. 22 (2008- 2009) to the Storting Concerning Svalbard.

https://www.regjeringen.no/contentassets/e70b04df32ad45f483f2619939c5636d/en-gb/pdfs/stm200820090022000en_pdfs.pdf

Peace Treaty between the Republic of Finland and the Russian Socialist Federal Soviet Republic signed at Dorpat’, 14 October 1920, League of Nations T.S/1921, Vol. 3, No. 91

Provisions Concerning the Neutralization of the Black Sea and Danube River Contained in the General Treaty Between Great Britain, Austria, France, Prussia, Russia, Sardinia, and Turkey. Signed March 30, 1856.

(1909). *American Journal of International Law*, 3(S2), 114-116.
doi:10.2307/2212137,

<https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/abs/provisions-concerning-the-neutralization-of-the-black-sea-and-danube-river-contained-in-the-general-treaty-between-great-britain-austria-france-prussia-russia-sardinia-and-turkey-signed-march-30-1856/E96D1C3F45D5AEDEF8FE8A5902C9F986>

S/RES/80 (1950), <https://digitallibrary.un.org/record/112024>

S/RES 824/1993 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/262/07/PDF/N9326207.pdf?OpenElement>

S/RES/1490/ 2003, <https://digitallibrary.un.org/record/498521>

Statement by the International Committee of the Red Cross (ICRC), 11 October 2021, <https://www.icrc.org/en/document/statement-76th-general-assembly-disarmament>

SINIRLIOĞLU F., A/75/961-S/2021/651, 14 July 2021, <https://documentsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/191/06/PDF/N2119106.pdf?OpenElement>

Tartu Peace Treaty, 2 February 1920, <https://vm.ee/en/tartu-peace-treaty-2-february-1920>

THEOFILI M., A/75/976–S/2021/684, 28 July 2021, <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/75/976>

The Treaty of November 27, 1912, Between France and Spain Concerning Morocco.” *The American Journal of International Law*, vol. 7, no. 2, American Society of International Law, 1913, pp. 357–59, <https://doi.org/10.2307/2187216>

Treaty of Peace with Germany (Treaty of Versailles) (28 June 1919), <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0043.pdf>

Treaty of Lausanne (24 July 1923), https://wwi.lib.byu.edu/index.php/Treaty_of_Lausanne

Treaty of Peace with Italy, signed at Paris, on 10 February 1947, <https://reparations.qub.ac.uk/assets/uploads/m-ust000004-0311.pdf>

Treaty Between Great Britain, France, and Russia, on the One Part, and Denmark, on the Other Part, Relative to the Accession of Prince William of Denmark to the Throne of Greece.” *The American Journal of International Law*, vol. 12, no. 2, 1918, pp. 75–79. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/2213274

Treaty Between Finland and the Soviet Union Concerning Aland Islands, Oct. 11, 1940

- Treaty of Peace Between the Allied Powers and Finland, *Dept. of State Publication* 2743, <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2181&context=ils>
- “Treaty Between Great Britain, France, and Russia, on the One Part, and Denmark, on the Other Part, Relative to the Accession of Prince William of Denmark to the Throne of Greece.” *The American Journal of International Law*, vol. 12, no. 2, 1918, pp. 75–79. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/2213274
- Vienna Convention on the Law of Treaties, 23 May 1969, https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf
- Volume Information. (1945). *The American Journal of International Law*, 39(4), 273-276. Retrieved January 27, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/2213869>
- United States-China-Great Britain-Soviet Union: Unconditional Surrender of Japan. (1945). *The American Journal of International Law*, 39(4), 264-265. doi:10.2307/2213873, from
- UN Secretary-General (UNSG), *Secretary-General's Bulletin: Observance by United Nations Forces of International Humanitarian Law*, 6 August 1999, ST/SGB/1999/13, available at: <https://www.refworld.org/docid/451bb5724.html>
- United Nations Office of Disarmament Affairs (UNODA), <https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/un-office-of-disarmament-affairs/>
- «Σύμβαση Περί του Καθεστώτος των Στενών», Λωζάννη, 24 Ιουλίου 1923, ΝΔ 24/25 Αυγούστου 1923, ΦΕΚ Α' 238

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ Κ., ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ Κ., (2014), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2η έκδοση
- ΜΑΡΟΥΔΑ Μ. Ντ., (2011), *Ανθρωπιστικό Δίκαιο που εφαρμόζεται σε ένοπλες συρράξεις*, στο Αντωνόπουλου Κ., Μαγκλιβέρα Κ., (επιμ.), *Δίκαιο Διεθνούς Κοινωνίας*, Γ' Έκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

- ΝΑΣΚΟΥ-ΠΕΡΡΑΚΗ Π., (1990) *Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών*, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ Κ., (1996), *Το νομικό καθεστώς του Αιγαίου: Νομιμότητα εξοπλισμού των ελληνικών νησιών του Αιγαίου στο Περράκης Στ.: Το Αιγαίο Πέλαγος και το νέο δίκαιο της θάλασσας*. Πρακτικά Συμποσίου (Ρόδος, 4-6 Νοεμβρίου 1994), εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ Κ. (1981), *Η Λήμνος και η δήθεν υποχρέωση αποστρατικοποίησης της*, *Revue Hellenique de droit international*
- ΠΑΖΑΡΤΖΙ Χ.- ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ Κ.Π. (1989), *Το καθεστώς αποστρατικοποίησης των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου. Το νομικό καθεστώς των ελληνικών νησιών*, Γνώση-ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα
- ΠΕΡΡΑΚΗΣ ΣΤ., (1996), *Το Αιγαίο Πέλαγος και το νέο δίκαιο της θάλασσας*, *Πρακτικά Συμποσίου (Ρόδος, 4-6 Νοεμβρίου 1994)*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα
- ΠΕΡΡΑΚΗΣ ΣΤ., (2002), *Αιγαίο. Εξελίξεις και προοπτικές επίλυσης των ελληνοτουρκικών διενέξεων*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα
- ΠΕΡΡΑΚΗΣ ΣΤ. ΜΑΡΟΥΔΑ Μ.-ΝΤ. (2014), *Διεθνής Δικαιοσύνη, θεσμοί, διαδικασίες και εφαρμογές διεθνούς δικαίου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη.
- ΠΕΡΡΑΚΗΣ ΣΤ. ΜΑΡΟΥΔΑ Μ.-ΝΤ. (2016), *Διεθνής Δικαιοταξία Θεωρία και Εφαρμογή Διεθνούς Δικαίου, Τόμος Α', 2^η Έκδοση*, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα.
- ΡΟΖΑΚΗΣ Χ., (1988), *Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση, στο "Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987"*, Γνώση- ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 2η εκδ.
- ΡΟΖΑΚΗΣ Χ., ΤΟΥΝΤΑ ΦΕΡΓΑΔΗ Α., ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ Κ., ΙΩΑΝΝΟΥ Ε., (1977) *Η αποστρατικοποίηση των ελληνοτουρκικών συνόρων*, Πάντειος, Αθήνα
- ΡΟΥΚΟΥΝΑΣ Ε., (2010), *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη
- ΣΥΡΙΓΟΣ Α., (2004) *Σχέσεις Ελλάδας- Τουρκίας: από τη Λωζάννης ως σήμερα*, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις Παντείου, Αθήνα
- ΣΥΡΙΓΟΣ Α., (2015), *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα

- ΤΣΑΛΤΑΣ Γ., ΚΛΑΔΗ-ΕΥΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ Μ., (2003), *Το διεθνές καθεστώς των θαλασσών και των ωκεανών. Διεθνής πολιτική, διεθνές δίκαιο, διεθνής οργάνωση: Διεθνής πολιτική και δίκαιο της θάλασσας, οι ζώνες εθνικής δικαιοδοσίας*, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα
- ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ Θ., (1997) *Διπλωματική ιστορία τριών αιώνων: από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες 1815-1919*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 3η εκδ.
- ΦΛΕΒΟΤΟΜΟΥ Ε., (2011), *Ο θεσμός της αποστρατιωτικοποίησης στη μεταπολεμική διεθνή κοινότητα. Μια συγκριτική μελέτη και η περίπτωση των νησιών του ανατολικού Αιγαίου*, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειον Πανεπιστήμιο, Αθήνα
- AYDIN M., IFANTIS K. (Eds.). (2004). *Turkish-Greek Relations: The Security Dilemma in the Aegean* (1st ed.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203501917>
- BROWNLIE I., (1963), *International Law and the use of force by States*, Oxford University Press, New York-London
- BÖLÜKBAŞI D., (2004), *Turkey and Greece-The Aegean disputes-a unique case in international law*, Cavendish publishing, United Kingdom
- CASSESE A., (2005) *International Law*, Oxford University Press, New York
- DINSTEIN Y., (2011), *War, aggression, and self-defence*, Cambridge University Press, New York
- EKONOMIDES K., (1984), *Nouveaux éléments concernant l'île de Lémnos: un problème totalement artificiel*, R.H.D.I.
- GENTILIS, (1588-1589), *De Jure Belli Libri Tres*
- GOODRICH L. M., HAMBO E. and SIMONS A. P., (1969), *Charter of the United Nations Commentary and Documents* 3rd and rev
- GRAY C. D., (2008), *International law and the use of force*, Oxford University Press, New York
- HIGGINS R., (1963), *The Development of International Law Through the Political Organs of the United Nations*, Oxford University Press, New York
- HIGGINS R., (1994), *Problems and Process, International Law and How to Use It*, Oxford University Press Inc., New York

- IFANTIS K., (2005), *Strategic Imperatives and Regional Upheavals: On the US Factor in Greek-Turkish Relations*, on Çarkoğlu, A., & Rubin, B. (Eds.). (2005). *Greek-Turkish Relations in an Era of Détente* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.1201/9781315039435>
- OPPENHEIM's International Law, Vol.I and II, (1952), (eds. by Lauterpacht), Longmans-Green and Co, London, United Kingdom, 7thed
- SIMMA B., KHAN D.-E., NOLTE G., PAULUS A., WESSENDORF N. (Eds.) (2012), *The Charter of the United Nations (3rd Edition): A Commentary, Volume I*, Oxford Commentaries on International Law
- SYRIGOS A., (1998) *The Status of the Aegean Sea in International Law*, Sakkoulas/Bruylant, Athens/Brussels
- SYRIGOS A., DOKOS T., (2020), *Atlas of Greek-Turkish relations. With 63 maps, a comprehensive glossary and the latest key developments*, Kathimerini, Athens
- TSAKONAS, P., & TOURNIKIOTIS, A. (2003). *Greece's Elusive Quest for Security Providers: The "Expectations–Reality Gap. Security Dialogue*, 34(3), 301–314. <http://www.jstor.org/stable/26298251>
- VATTEL M. (1758), *Le Droit Des Gens*

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- ΔΙΠΛΑ Χ., (1994) Το Δίκαιο της Θάλασσας και η Ελληνοτουρκική Περιπλοκή, Άμυνα και Διπλωματία, Νοέμβριος
- ΝΕΔΟΣ Β., (2017), *Ιω. Βαρβιτσιώτης: Πώς περιέλαβα τη Λήμνο στις ασκήσεις του ΝΑΤΟ*, Καθημερινή, 24 Μαρτίου, <https://www.kathimerini.gr/politics/902087/io-varvitsiotis-pos-perielavati-limno-stis-askiseis-toy-nato/>
- ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΥΣΗΣ Ν., (1988), Η Στρατικοποίηση της Λήμνου', Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου, Έρευνας και Κριτικής, εκδ. Στοχαστής, τεύχος 21
- ΠΕΡΡΑΚΗΣ Σ., et al., Τετράδια Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής, Τεύχος 1ο - Απρίλιος 2021, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα.

- ΛΥΓΓΕΡΟΣ Στ., (1990), Η Νατοϊκή πτυχή της ελληνοτουρκικής διένεξης', Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου, Έρευνας και Κριτικής, εκδ. Στοχαστής, τεύχος 25
- ΣΥΡΙΓΓΟΣ Α., (2018), *Το NATO δεν ξέχασε ποτέ το "Δόγμα Λουνς"*, SLpress.GR, <https://slpress.gr/ethnika/to-nato-den-ksexase-pote-to-dogma-louns/>
- ΥΦΑΝΤΗΣ Κ., (2021), *Σε αναζήτηση του αυτονόητου στα εθνικά θέματα*, Liberal, 8 Οκτωβρίου, <https://www.liberal.gr/diplomacy/se-anazitisi-tou-autonoitou-sta-ethnika-themata/406823>
- ΥΦΑΝΤΗΣ Κ., (2021), *Αμφισβήτηση με στρατηγικό βάθος*, Καθημερινή, 16 Δεκεμβρίου
- AUER, J. E. (1990). *Article Nine of Japan's Constitution: From Renunciation of Armed Force "Forever" to the Third Largest Defense Budget in the World*. *Law and Contemporary Problems*, 53(2), 171–187. <https://doi.org/10.2307/1191849>
- BLOKKER, N. (2017). International Organizations and Customary International Law, *International Organizations Law Review*, 14(1), 112. <https://doi.org/10.1163/15723747-01401001>
- CAMBON P., LANSDOWNE (1907) "*Declaration between the United Kingdom and France respecting Egypt and Morocco*", April 8, 1904', A.J.I.L., Vol. 1, No. 1, Suppl. Official Doc.
- CHILLAUD M., (2006) "*Territorial Disarmament in Northern Europe. The Epilogue of a Success Story?*", SIPRI Policy Paper No. 13, <https://www.files.ethz.ch/isn/25611/Policypaper13.pdf>
- CHOURCHOULIS D., KOURKOUVELAS L., (2012), *Greek perceptions of NATO during the Cold War*, Southeast European and Black Sea Studies, 12:4, 497-514, DOI: 10.1080/14683857.2012.741848
- COUFOUDAKIS V., (1985), *Greek-Turkish Relations, 1973-1983: The View from Athens*, International Security, Spring, 1985, Vol.9, No.4
- DAUGIRDAS K., (2020), International Organizations and the Creation of Customary International Law

- The European Journal of International Law Vol. 31 no. 1, Oxford University Press, <https://academic.oup.com/ejil/article-abstract/31/1/201/5882065>
- FENWICK C. G., (1929), *The International Status of Tangier*. The American Journal of International Law, vol. 23, no. 1, American Society of International Law, <https://doi.org/10.2307/2190247>.
- HALL, H. D. (1948). Zones of the International Frontier. *Geographical Review*, 38(4), 615–625. <https://doi.org/10.2307/211447>
- HENCKAERTS, J. (2005). Study on customary international humanitarian law: A contribution to the understanding and respect for the rule of law in armed conflict. *International Review of the Red Cross*, 87(857), 175-212, https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc_857_9.pdf
- IFANTIS K., (2005), *Greece's Turkish Dilemmas: There and Back Again...*, Southeast European and Black Sea Studies, 5:3, 379-394, <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/14683850500321735?scroll=top&needAccess=true>
- INTERNATIONAL REVIEW OF THE RED CROSS (2017), 99 (3), *Conflict in Syria*, doi:10.1017/S1816383118000474, https://international-review.icrc.org/sites/default/files/906_11.pdf
- JENNINGS R. (1938), "The Caroline and McLeod Cases", *The American Journal of International Law*, 32(1), <https://www.jstor.org/stable/i311982>
- KREBS, R. R. (1999). Perverse Institutionalism: NATO and the Greco-Turkish Conflict. *International Organization*, 53(2), 343–377. <http://www.jstor.org/stable/2601392>
- MARSHALL P. (1921), 'The Aaland Islands', A.J.I.L., Vol. 15, No. 2
- NATO, 1979-1989: "Dual Track" Decade - New Weapons, New Talks, <https://shape.nato.int/page214610458>
- NATO Archives online, (1954), SGM-0782-54 - NATO NAVAL BASE ON THE GREEK ISLAND OF LEROS <https://archives.nato.int/nato-naval-base-on-greek-island-of-leros>
- NOLTE G., (2018), *How to Identify Customary International Law?* – On the Final Outcome of the Work of the International Law Commission. KFG Working Paper Series, No. 37, Berlin Potsdam Research Group "The

- International Rule of Law – Rise or Decline?“, June 2019,
<https://ssrn.com/abstract=3402384>
- SCHMITT, M. N. (1996). Aegean Angst: The Greek-Turkish Dispute. *Naval War College Review*, 49(3), 42–72. <http://www.jstor.org/stable/44642903>
- SIOUSIOURAS P., CHRYSOCHOU G. The Aegean Dispute in the Context of Contemporary Judicial Decisions on Maritime Delimitation. *Laws*. 2014; 3(1):12-49. <https://doi.org/10.3390/laws3010012>
- SMITH E. (1989). From Disarmament to Rearmament: The United States and the Revision of the Italian Peace Treaty of 1947. *Diplomatic History*, 13(3), 359-382. Retrieved February 3, 2021, <http://www.jstor.org/stable/24911750>
- TSAKONAS, P., TOURNIKIOTIS, A. (2003). Greece’s Elusive Quest for Security Providers, <https://www.jstor.org/stable/26298251>
- WANG C. (1937). Japan's Aggressions Upon China. *World Affairs*, 100(4), 212-216. Retrieved January 27, 2021, <http://www.jstor.org/stable/20662992>
- WRIGHT Q., (1922) "The Washington Conference." *The American Political Science Review* 16, no. 2: 285-97, https://www.jstor.org/stable/1943964?seq=1#metadata_info_tab_contents